

Halk vergi öder şirket ödemez

Özelleştirmelerin ardından zamlanan elektrik fiyatları, yurttaşlardan verginin vergisini, kullanmadığı elektrigi 'kayıp kaçak bedeli' başlığı altında tahsilatı, bir süredir tartışmalı konulardan. Ancak AKP hükümeti, enerji alanındaki şirket birleşme ve bölünmelerini her türlü vergiden muaf tutmayı sürdürüyor. ■ **BANU SALMAN**'ın yazısı sayfa 9'da.

Cumhuriyet

enerji

7 AĞUSTOS 2012 SALI • YIL: 3 • SAYI: 30

PARASIZ ÖZEL EK

'Fosilleşen' dünya

Karbon kaynaklı yakıtlar, hem çevreyi hem de iklimi geri dönülmez şekilde tahrip ediyor. Fosil kaynaklı enerji yerine yeşil enerji çağrıları karşılıksız kalıyor. Ancak uç iklim olayları sık aralıklarla yenilenmeye başladı. ABD'deki kuraklık, Çaycuma ve Samsun'daki sel doğanın affetmediğini gösteriyor.

■ **ÖNDER ALGEDİK**'in yazısı sayfa 13'te.

Enerjide Kuzey Irak seçeneği

Suriye, İsrail ve İran'la ilişkileri istenilen düzeyde olmayan Türkiye, bölgesel siyaset ve alternatif petrol koridoru arayışında Kuzey Irak'a yönelmiş durumda. Türkiye'nin Erbil'deki yönetimle ilişkisi Bağdat'ın da tepkisini çekiyor.

■ **Doç. Dr. Mitat ÇELİKPALA**'ın yazısı 5'de

Nükleerin maliyeti yükseliyor

■ Akkuyu Nükleer Santrali'nin maliyetinin artacağı anlaşıldı. Dışa bağımlılığın azalması, ucuz elektrik ve teknoloji kazanımı söylemleri unutulmaya yüz tuttu. Nükleer santrallerin inşaat süresinin ve maliyetinin sonradan yükselbileceğine en iyi örnek Finlandiya ve Fransa...

■ Rus yetkililerin, elektrığın serbest piyasaya satış fiyatı konusunda yaptıkları pazarlıklarda olası bu gelişmeleri de düşündükleri değerlendiriliyor. Artan maliyetin Türk tüketicisinin cebinden çıkacağı işe kesin.

■ **ORHAN ÖRÜCÜ**'nün yazısı sayfa 6,7'de.

bu sayıda

editör

4

Kuzey Irak seçeneği...
Doç. Dr. MİTAT ÇELİKPALA

'TOKİ evleri enerjiye uyumsuz'
iklim ÖNGEL

5

Oruç Elektrik Tüketimini Artırdı
Sinan TARTANOĞLU

'Karbon ekonomisi' yıkıyor
Önder ALGEDİK

13

10

Akdeniz yeni gerginliklere gebe
Bahadır Selim DİLEK

Enerjide denetimsizlik ısrarı

SORUN SÖLYEYELİM

6

14-15

Satışta Sıra Bora da Geldi
Mehmet BESLEME

9

Enerjide denetimsizlik ısrarı
Banu SALMAN

Nükleer gerçeğe baş başa...

Akkuyu'da nükleer santral yapılması konusunda Rusya ile anlaşma yapıldı. Nükleere duyarlı çevrelere karşı koymak amacıyla çeşitli söylemler geliştirildi. Buna göre Türkiye, santralin inşaatıyla nükleer teknoloji kazanacak, ucuza elektrik enerjisi üretimi sağlayacak ve enerji konusunda dışa bağımlılık azalacaktır.

Geçtiğimiz ay, bazı Rus yetkililer, santral maliyetinin yükseleceğini açıklamaya başladılar. Türk yetkililer ise bu açıklamaları üzerlerine almıyorlar. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı **Taner Yıldız** "Bu maliyet artışı bizi bağlamaz, bizi bağlayan alım garantili tarifenin sabitliği ile ilgilidir" değerlendirmesini yapıyor. Türkiye ilk iki reaktörde üretilecek elektriğin yüzde 70'ini, son iki reaktörün üreteceği elektriğin de yüzde 30'unu, kilovatsaati 12.35 dolardan satın alacak. Peki Rus firma zararına da olsa Türkiye'ye nükleer santral yapar mı? Uzmanlar, "Tabii ki hayır" diyor.

Halkın, "Teknoloji kazanımı, ucuz elektrik, dışa bağımlılığın azaltılması" yönündeki söylemin etkisinden ne zaman çıkacağı belli değil. Ancak, galiba şurası kesin: nükleer santralde üretilecek elektriğin bedeli, fiyatı ne olursa olsun tüketicinin cebinden çıkacak.

Dünyada son nükleer santral inşaatlarını ülkemizden önce sürdüren iki ülke var. Fransa ve Finlandiya... Bu ülkelerin yürüttükleri projeler, nükleer santral inşaatının öngörülenden uzun bir zaman alacağı ve maliyetinin de artacağı konusunda net bir fikir veriyor. Çünkü iki ülkenin projesinin tamamlanma süresi uzamış, maliyeti de artmış durumda. Ancak ülkemizdeki nükleer santral projesi gündemdeyken bu konular gözden kaçırıldı.

Uzmanlar, her geçen gün halkımızın nükleer gerçeklerle baş başa kalacağını değerlendiriliyor.

Türkiye, elektrik dağıtımını büyük oranda özelleştirdi. Üretimini özelleştirmek için düzenleme çalışmaları yapılıyor. Ancak enerji firmalarının bölünme birleşme işlemleri her türlü vergiden muaf tutuluyor. Oysa tüketici, verginin vergisini, kullanmadığı kayıp kaçığın faturasını da ödüyor...

İklim uzmanlarının, çevrecilerin uyarıları hiçbir ülkenin yönetim katında karşılık bulmuyor. Ancak ABD'deki kuraklıkta, Çaycuma, Samsun'daki sel baskınlarında doğanın affetmeyeceğini bir daha gördük...

Yaz aylarının eneni gündemini sizler için derledik...

Yeni sayımızda görüşmek üzere...

Cumhuriyet
enerji

Genel Yayın Yönetmeni
Sorumlu Müdür
Editör
Cumhuriyet Reklam

: İbrahim Yıldız
: Miyase İlknur
: Sertaç Eş
: (0212) 251 98 74

Yayımlayan
İdare Merkezi
Tel
e-posta
Baskı

Ankara İletişim (0312) 442 30 50
: Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş.
: Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sok. No:2 Şişli-İstanbul
: 0212 343 72 74 Faks: 0212 343 72 64
: enerji@cumhuriyet.com.tr
: DPC Doğan Medya Tesisleri Hoşdere Yolu 34850 Esenyurt-İstanbul

YEREL SÜRELİ YAYIN

Cumhuriyet Gazetesi'nin ücretsiz ekidir.

TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI

Yayın Kurulu
Cem Kürey
Emre Metin
Hayati Küçük
Hüseyin Yeşil
İrfan Şenlik
Kemal Ulusaler
Musa Çeçen
N. Bülent Damar
Neriman Usta
Necati İpek
Mahir Ulutaş
Olgun Sakarya
Orhan Özücü

Yönetim Kurulu Başkanı
Cengiz Göltaş

Yönetim Kurulu Yazmanı
Mehmet Boskıröglü

Koordinatör
Banu Salman

Danışma Kurulu
Gültekin Türkoğlu
İsmail Küçük
Oğuz Türkyılmaz
Necdet Pamir
Nejat Tamzok

Adres: Elektrik Mühendisleri Odası İhlamur Sokak No:10 Kızılay-Ankara

Tel: 0312 425 32 72 - Faks: 0312 417 38 18

web: www.emo.org.tr - e-posta: emoenerji@emo.org.tr

Künar, 'iklim dostu' binalara Türkiye'deki yaklaşımı değerlendirdi: 'TOKİ evleri enerjiye uyumsuz'

İklim ÖNGEL

Çevre ve Enerji Uzmanı Arif Künar, enerji tasarrufu sağlayan ve ihtiyacı olan enerjiyi kendisi üreten bina tasarımlarının dünyada yaygınlaştığını kaydetti. Türkiye'de son yıllarda yüzbinlerce konut yapan Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) ise bölgenin iklim şartlarını hesaba katmadan Antalya'ya yaptığı evi Erzurum'a da inşa ettiğini belirten Künar, "TOKİ'de tek bir konut tipi var. Şimdiye dek 500 bin konut yaptı, ancak çoğu çevre ve enerjiyle uyumlu olmayan kötü konutlar. Dar gelirli aileler için yapılan ucuz konutlarda yaşayanlar enerji için yüksek paralar ödemek zorunda" dedi.

Çevre ve Enerji Uzmanı, Elektrik Eletronik Mühendisi Arif Künar, kamuoyunda "akıllı ev" olarak bilinen, ihtiyacı olan enerjiyi üretmek için tasarlanmış tek binanın projesinde yer almış bir kişi. Bu tarz binalara "Yüksek performanslı sürdürülebilir bina" ya da "iklim dostu bina" demenin daha doğru olduğunu söyleyen Künar, TOKİ evlerinin ise çevre ve enerjiye uyumlu olmadığını belirtiyor.

■ Akıllı ev nedir?

Akıllı ev yerine yüksek performanslı, sürdürülebilir bina veya iklim dostu bina demek daha doğru. Çünkü bir kıstası, bir karşılığı var. İklim dostu yani iklim koşullarına daha uygun, ya da iklimi bozmayacak, ona destek olacak birtakım binalar, tasarımlar anlamında. Bu kavramların altını doldurup netleştirmek gerek ama biz sürdürülebilir ve yüksek performanslı bina demeyi tercih ediyoruz.

■ İklimle uyumlu bir bina nasıl inşa ediliyor?

Şehrin iklimini, rüzgâr durumunu, güneşini dikkate, gündeme alan ve bunlar üzerinden tasarım yapan binalar yapılıyor. Binayı güneş mimarlığı ve iklim dostu mimarlıkla en baştan pasif olarak yapmak gerekiyor. Binanın kullanacağı enerji miktarı, kullanılacak cihazların seçimi mimariyle belirleniyor. Binanın enerji ihtiyacı, cephesi, pencerenin boyutları, duvarların kalınlığı, pasif denilen sistemleri doğru tasarlandığında ve o bölgeye, iklimle uyumlu özelliklerde yapıldığında soğutma ve ısıtma ihtiyacı azalıyor. Ayrıca verimli teknolojik ısıtma-soğutma sistemleri de kullanınca, dışarıdan alınan enerji en aza düşüyor. Tüm bunlar için sürdürülebilirliğini ve binanın yüksek performanslı olmasını sağlıyor.

■ İklim değişikliği nedeniyle farklı kentlerde iklim dostu binalar değişiyor mu?

Antalya'da kullanacağınız duvar ve çatı malzemesiyle Ankara ya da Erzurum'daki çok farklı. Mimarı tasarım, güneydeki cam sayısı, büyüklüğü, kuzeydeki cam sayı ve büyüklüğü çok farklı. İklim kentsinlikle öncelikli. İklimle göre, o bölgeye uygun tasarım yapmak gerekir. Bina enerji simülasyon programları mevcut. Bu programlara,

'Artık kentin iklimi, rüzgarı, güneşi düşünülerek binaların tasarımı yapılıyor. Binanın bütün malzemeleri ölçüleri, pencere büyüklükleri güneş mimarlığı ve iklim dostu mimarlıkla yapılıyor. İyi bir bina yapıyorsanız, inşaat maliyetinin yüzde 5'ini geçmeyen bir ek maliyet oluyor.'

binanın mimari tasarımını ve teknolojileri girilir. Program da binanın, yaz kış hangi odasının ne kadar, kaç metrekarede kaç kilovat saat ya da metreküp enerji tüketeceğinizi baştan belirler. Tasarım da buna göre iyileştirilebilir. Böylelikle hem mimarı tasarım hem de kullanılan malzeme de değişir.

■ TOKİ'nin bu anlattığınız özelliklere bir yaklaşımı var mı?

TOKİ'ye yapılan en büyük eleştiri budur. Çünkü tek tip bir konut var. Erzurum'da da, Trabzon'da da, Adana'da da aynı konutu yapıyor. Bölgeye, iklimle uygun projeleri bizim yeniden gözden geçirmemiz gerek. TOKİ'nin de buna uyması gerek.

■ TOKİ ile konuya ilişkin bağlantı kurma çabalarınız, ortak yaptığınız bir proje oldu mu?

ODTÜ, TOKİ'yle 3 yıl önce bir çalışma yaptı. Çevreci, yaşlılara, çocuklara uygun, ekonomik toplu konut projesini TOKİ ODTÜ'ye yaptırdı. Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, o zaman TOKİ başkanıydı. Akademik kadroyla birlikte ben de uzman olarak projenin içinde yer aldım. 50'ye yakın hocayla birlikte 1 yıllık bir çalışma sonunda TOKİ için bir standart geliştirdik. TOKİ bundan faydalanan ilk kez İstanbul Kayabaşı'nda proje başlattı. TOKİ bugüne dek 500 bin konut yaptı ama sonunda çoğunun kötü olduğunu, çoğunun çevreyle, enerjiyle uyumlu olmadığını farkına vardı. Böyle bir çalışmayı başlattı. Ama arkası gelir mi, bilmiyorum. Kentsel dönüşümle birlikte 8 milyon yeni yapıdan bahsedilmeye başlandı. Onların hepsinin enerji verimliliğine göre tekrar tasarlanması gerek. Eski projeler kopyalanarak, hızlı ve ucuz evler yapılmamalı. Çünkü ucuza yaptığımız her konutun içinde yaşayanlar, enerji için yüksek paralar ödüyorlar.

lanılıyor. Onlarda dizel ve doğalgazdan elektrik üretebiliyor. Ayrıca sıcak su, buhar ve soğutma da yapabiliyor. Yani bir binanın elektriğini, suyunu, gerekiyorsa buhar ve soğutma ihtiyacını tek bir makineyle karşılayabiliyorsunuz. Yalnızca doğalgaz parası veriliyor. Onların dışında bence dünyanın en verimli teknolojilerinden biri de ısıtma pompaları. Örneğin toprağın altında yaz ve kış değişmeyen sabit bir ısı var. Toprağın bu ısısını kullanarak, boruların içinden su geçirerek ısıyı, ısı değiştiricilerle 40 derecelere kadar çıkarabiliyorsunuz. 10 derecelik toprağın ısısı gazlarla sıkıştırılarak 40 dereceye çıkıyor. Bir birim elektirik harcayarak, 4 birim ısıtma ya da soğutma enerjisi alıyorsunuz. Bu da 1'e 4 almak anlamına geliyor. Yani en az enerji harcayarak en çok enerji elde etmiş oluyorsunuz.

■ Normal bir bina sonradan iklim dostu bina durumuna getirilebilir mi?

Şu an Amerika ve Avrupa'da en çok bu uygulanıyor. Çünkü oralarda şehri değiştirmiyorlar, yapıları yıkmıyorlar. Dış kabuklarını, yüzeylerini koruyorlar. İçlerini de verimli ve etkin duruma getiriyorlar. Bunun için çok ciddi teknolojiler sistemler gelişmiş durumda. Ancak daha fazla para ve zaman harcıyor. Çünkü binanın mimarisine oynamıyorsunuz, tesisatını değiştiremiyorsunuz. En mantıklısı sıfırdan yapmak.

■ Yalnızca kendisi için iklim dostu bin ev isteyen oldu mu?

Genelde büyük şirketler, genel müdürlük binaları için istiyorlar. Bireysel konutlar değil ama lüks konutlar var. Olabildiğince yenilenebilir projeler var. Bireysel olarak olmadı. Bizim aklımızda var, ancak henüz hayata geçiremedik.

■ İki katlı 300 metrekaare bir ev, iyi derecede iklim dostu olarak inşa edilirse maliyeti ne kadar olur?

Metrekaresi 1000 dolardan, 300 bin ya da en çok 400 bin dolara, gerçekten enerji verimliliği olan bir bina inşa edilebilir ve bu parayı sonrasında misli misli geri alırsınız.

■ İklim dostu evler suyu nasıl kullanıyor?

Amaç en az düzeyde su kullanmak. Tasarruflu armatürler, en az suyla çalışan klozetler seçiliyor. Mevcut suyu en iyi şekilde kullanacak yatırımlar yapılıyor. Doğadan, yağmurdan, yüzey yağmur sularından toplanabilecek sular toplanıyor. Çatıyı, yüzey ve çevre alanlarını suyu toplayabilecek şekilde yapıyorsunuz. Bunlar bir depoya aktarılabilecek şekilde ayarlanıyor. Varsa kuyu suyu kullanılıyor. Tuvaletler dışında kullanılan sular, arıtma tesislerinde arıtılıyor. Sonra onlar tuvaletlerde tekrar kullanılıyor. Böylelikle su döndürülmüş oluyor. Sulama için ise damla su yöntemi kullanılıyor. Bahçe düzenlemesi çimsiz, daha kuru peyzaj, ahşap, cam, taşla yapılmalı. Binlerce metrekaare alana çim yapıp her gece sulamak yerine yerel ve su istemeyen çok az bir yeşillik ile dizayn edilmeli.

TOKİ kentsel dönüşüm fırsatını çok iyi değerlendirmeyi bilmeli. TOKİ Ortadoğu'ya örnek olmak istiyorsa yaptığı kötü binalarla değil, bununla örnek olmalı. Bununla birlikte Türkiye'de; yeni bir istihdam ve yan sanayi ortaya çıkacaktır.

■ Dışardan enerji alamaya hiç ihtiyaç duymayan konut üretmek mümkün mü?

Elbette mümkün ve böyle konutlar dünyada var. Ancak Türkiye'de tüm enerji ihtiyacını kendisi üreten bir bina yok. ODTÜ'de Mimarlık Araştırma Merkezi var. Orada bir tesis var. O, tesis ısınması yapabiliyor. Buna benzer birkaç tane ufak bina var. Ancak yaygın değil.

■ Bu yapıların maliyeti nedir?

Bütün yatırımcılar önce bu soruyla başlıyor. Eğer siz iyi bir bina istiyorsanız, belli kalitede ürün kullanıp, belli kalitede standartlara uyuyorsanız, A sınıfı, iyi ya da iyi üstü bir bina yapmayı düşünüyorsanız, bunun için ek maliyet çok az. Ama hiçbir stardarta, performansa uymayan, en ucuz malzemeyle kötü bir bina yapıyorsanız, çok ciddi paralar harcarsınız. Onun için zaten iyi bir bina yapmasını öneriyoruz. İyi bir bina yapıyorsanız, üzerine inşaat maliyetinin yüzde 5'ini geçmeyen bir ek maliyet oluyor. Bu fark da 5 yıl sonra amorti ediliyor. İlk yatırımda harcıyorsunuz ama daha sonra işletmede, 5 yılda geri alıyorsunuz, sonrasında ise kâra geçmeye başlıyorsunuz. Onun için ilk yatırım maliyetine bakmamak gerek.

■ Enerji üretilirken teknolojik ve doğal olarak nelerden faydalanılıyor?

Çatı, bahçe, duvarlar uygunsa güneş panelleri çok uygun. Çünkü güneş panellerinin geri dönüşü eskiden uzundu, ancak şimdi 7 yılda kendini amorti ediyor. Rüzgâr ise çok yüksek katlı binalarda kullanılabilir. Daha çok kojen ve trojen denilen teknolojiler kul-

Sahura kadar yaşamın sürmesi günlük tüketimi 800 milyon kilovatsaate kadar yükseltti

Oruç elektrik tüketimini katladı

Sinan TARTANOĞLU

ANKARA - Türkiye enerji tüketiminde her geçen gün rekor kırıyor. Klima kullanmanın kaçınılmaz olduğu sıcak yaz günlerinin, Ramazan ayına denk gelmesi yurttaşların sahura kadar genel yaşamını sürdürmeleri, elektrik tüketimini artırıyor.

Türkiye her geçen gün enerji tüketiminde kendi rekorunu kırıyor. 26 Temmuz tarihinde 797 milyon 417 bin kilovatsaate (kWh) ulaşan tüketim yeni bir rekor olarak değerlendiriliyor. Günlük tüketimin saat saat hangi noktalara ulaştığını gösteren tablo, enerji tüketiminde Ramazan ayının da etkisinin olduğunu gösteriyor.

Temmuz ayının en sıcak günlerden biri olan 26 Temmuz'da sabah saat 07.00'de 26 bin megavat olan tüketim, klima kullanımının yoğunlaştığı saatlerde giderek arttı ve saat 14.20'de 38 bin 649 megavata ulaştı. Saat 20.00'da 38 bin megavatın altına ancak düşebilen enerji tüketimi, saat 23.00'dan sonra bile yüksek değerlerde seyretti. Uzmanlar bunu, Ramazan ayında yurttaşların geç saatlere kadar günlük faaliyetlerini sürdürmesine bağladı.

Ramazana özel kesinti

Enerji tüketiminin çok büyük oranlara ulaşması, elektrik kesintilerini de kaçınılmaz kıldı. Sıcakların arttığı günlerde elektrik iletiminin kesilmesi, su pompalarının da çalışmasına engel olunca yurttaşların sıcak yaz günlerinde yaşadığı sıkıntı ikiye katlandı. Artan kesintiler karşısında Ankara bölgesinin elektrik dağıtımından sorumlu olan Enerji Sa "Şebeke yenileme, iyileştirme, aydınlatma gibi alanlarda yaklaşık 200 milyon lira tutarında yatırım planladıklarını, bu planın hayata geçirilmesi için de belirli periyotlarda elektrik kesintisi yapılması gerektiği" savunmasını yaptı. Enerji Sa yetkilileri, planlı elektrik kesintilerinin Ramazan ayında "Sahur ve iftar vakit-

lerine denk getirilmediğini" açıkladı.

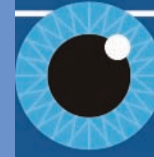
'Üretim tüketimi karşılamıyor'

Ramazan ayı boyunca sıcakların bu şekilde seyretmesi ve tüketim tablosunun her geçen gün kendi rekorunu kırması olasılığı karşısında uzmanlar, Türkiye'nin ciddi bir enerji krizi ile karşı karşıya kalacağı yorumunu yaptı. Elektrik kesintileri, "Enerji arz ve talebinde bir sıkıntı mı var?" sorusuna Fırat Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Hidrolik Anabilim Dalı öğretim Üyesi Dr. Cihat Tuna, "Sıcaklıkların mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi sonucunda klima yüklerinin artmış olması, elektrik arzının talebi karşılayamaz hale getirmiş ve elektrik kesintileri kaçınılmaz olmuştur" yanıtını verdi. Elektrik tüketiminde yaşanan artışı "Cumhuriyet tarihinin rekoru" sözleri ile değerlendiren Tuna, elektrik üretiminin saatlere göre yaşanan tüketim artışını karşılamadığını kaydetti.

Karanlık tehdidi

Tuna, şu değerlendirmeyi yaptı:

"TEİAŞ verilerine göre Türkiye elektrik tüketimindeki artış özellikle 2016 yılından sonra ciddi sıkıntılara yol açabilecek gibi görülüyor. Bu yıl, geçen yılın aynı dönemine göre enerji tüketimi yüzde 12 arttı. Elektrik tüketimi bu hızla artarken üretimi arttırmaya yönelik yatırımlar zamanında yapılmazsa enerji alanında bir kriz kaçınılmaz olur. 2023 hedefi, ekonomide istikrar, sağlıklı büyüme gibi hedefleri başarmak için enerjide arz güvenliği şarttır. Bir kamu hizmeti olan elektriğin güvenli, sürekli ve ucuz bir şekilde sağlanması hedefi ile yapılacak enerji alanı yatırımları özel sektörün katkısı ile hızla yaşama geçirilmelidir. Aksi takdirde yaşanacak olumsuzluk maalesef, karanlık tehditidir ve hepimizi derinden etkileyecektir."

TOPLUMSAL BAKIŞ

Kemal ULUSALER
EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Başka bir enerji; yaşam sevinci...

İsmin gölgede 40 dereceyi aştığı günü, rüzgarın serinlettiği teras gölgesinde, kah okuyarak, kah uyuyarak geçirmiştim. Gün batımına yakın, giderek laciverte dönen denize baktım, bana "gel" ediyor gibiydi.

Gündüz, nispeten serin olan Ege Denizi sularında kulaç atarken, etrafımda çember oluşturan yüzlerce minik balıktan oluşan sürünün ortasında yüzmek gerçekten keyif vericiydi. Hele ayaklarımın dibinde kupesler, karagözler, kefaller korkusuzca dolaşıyorlarken. Bu balıkların içinde oldukça iri olan kefaller aklımı çelmiş, akşama bir kıyı balıkçılığı serüvenine beni davet etmişti. Davetleri kabulümüzdür deyip; gündülden bir "Kıbrıs oltası" edindim.

Akşam, gün batımına yakın kıyıya indim. İskelenin ucuna kadar gidip bir aydınlatmanın dibine konuştum. İskelede, on-oniki yaşlarında iki çocuk ve akşam piyasasına çıkmış iki genç kızdan başka kimse yoktu. Gözlerim geçen yıl tuttuğum balıkları aşırı tumbul gri kediyi aradı. Ortalarda görünmüyordu. En azından bu gecelik, balıklar güvendedi demek.

Bir yandan çantamı açıp hazırlığımı tamamlarken bir yandan da sessizliğin sesini dinlemekteydim. Bölgenin her daim esen rüzgarı bütün ihtişamı ile tepemde Bankev flamasını kamçılıyordu. Diyebilirim ki, tek aykırı ses buydu. Sonra, sonsuz maviliğin sessizliği...

Kıbrıs oltasının onlu iğnelerini ekmeğin üzerine sararken oldukça acemiymdim doğrusu. Bir yandan rüzgarda uçuşan misinin iğnelere dolanmamasına, bir yandan da elimi iğnelerin hışmından kurtarmaya çalışıyordum. Ben böyle uğraşırken aynı tip oltayı maharetle sarıp denize bırakan iki ufaklığın çılgınlıkları ellerinde oynayan yaklaşık 200 gramlık balığı çantalarına atışları bir olmuştu. Bu manzara bana da umut vermişti doğrusu. Bu umutla oltamı denize bıraktım. O da ne? İlk acemi sarımı oltamın mantarı suya batıp batıp çıkmaya başlamasın mı... Hemen asıldım misinaya. Ancak oltanın sarsılmasından ve ağırlığından gelenin pek öyle dişe dokunur bir şey olmadığı beliydi. Nitekim gelen balık ancak 150 gramlık bir kustepe. Olsun varsındı. Bu ilk göz ağrısını torbama attım.

Lakin daha sonra işler sarpa sarmış, iğneler bir birine dolanmaya başlamıştı. Öyle ki bir ara ayakbımın bağcığine takılan bir iğneyi ancak pense yardımı ile çıkarabilmişim. Ancak bir, derken bir daha, peşi sıra gelen balıklar neşemi tekrar yerine getirmişti. Gecenin asude havası, yıldızlar, balıklar ve suyun şı-pırtısı mutluluğun resmi bu olabilir miydi? Belki Nazım'a, belki Abidin'e sormak gerekirdi. Belki de hiç kimseye. Sadece yaşamak, yaşamak...

Yazının sonuna geldik. Hala enerji ile ilgili bir sözcük etmiş değilim. Zaten etmeyeceğim de... Yaklaşık 30 sayıdır enerji ile ilgili yazılarımın hemen hiçbirinde olumlu bir şeyler yazmak nasip olmadı, bari bu yazıda olumlu, güzel bir şeyler yazmış olayım.

Evet, bu yazı enerji konusunda gökteki yıldızlar, denizdeki balıklar kadar uzak bir yazı oldu. Ama olsun varsın; ülkemde uzman olduğunu söyleyip enerjiye o kadar uzak olan kurum ve kişiler bulunuyorken; halktan yana enerji politikalarına yıldızlar kadar uzak duran; hemen her gün ahkam kesenler ülke yönettiğini iddia ederken; yılda bir kez de olsa onlardan ve yarattıkları sorunlardan uzak, konu dışı bir yazı okumaya sanki sizlerin de ihtiyacı varmış gibi geldi bana.

Yoksa benim hüsnü kuruntum mu?

Orhan ÖRÜCÜ
Elektrik Mühendisi

SORUN SÖYLEYELİM

Akkuyu'ya yapılacak santralin maliyetinin artacağı, 'ucuz' enerjinin fiyatının artacağına ilk işaretleri gelmeye başladı

Nükleer yalancılar

Ucuz, temiz, güvenli elektrik üretimi, dışa bağımlılığın azalması ve teknoloji kazanımı gerekçesiyle nükleer santral kurulması savunulmuştu. Geline noktada Akkuyu Nükleer Santrali'nin maliyetinin daha şimdiden 5 milyar dolar artacağı duyuruldu. Bu üretilen elektriğin fiyatına da otomatik olarak yansıtılacak.

Türkiye 1900'lerin başında ilk hidrolik ve termik santralleri kurmuş. Yaklaşık 100 yılı aşmasına karşın elektromekanik konusunda bir teknoloji yerleştirilebilmiş değil. Nükleer santral aracılığıyla teknoloji kazanımı yaklaşımı da aynı yolda yürüyor.

■ Rusya'nın nükleer santral kuracak şirketinin genel müdürü, 20 milyar dolarlık santral maliyetinin Türklerden alınacak teçhizatlarla aşağı indirileceğini söyledi. Bu durumda nükleer santraldan daha ucuza mı elektrik üretilen?

Evet bu açıklamadan sadece 15 gün önce Rusya'nın Türkiye Büyükelçisi Vladimir Ivanovsky, "Başlangıç maliyeti 20 milyar dolar. Ancak bu rakamdan daha yük-

sek olacak. Sanıyorum 25 milyar dolara çıkabilir" açıklaması, Rus Interfax Ajansı'nın geçtiği haberlerde yer almıştı. Nedenise bu maliyet artışı bizim medyamızda kıyıda köşede kalırken, birden bire 15 gün sonra şirket genel müdürünün kubbeli nükleer santral maketiyle yaptığı toplantıdaki maliyetin indirileceği iddiası büyük şaşaa ile karşılandı. Öncelikle tüm dünyadaki örnekler ve nükleer santral inşa sürecinin uzunluğu dikkate alındığında, maliyet azalışı bir kenara artış olacağı kesindir. Zaten o günlerde Enerji Bakanımız Taner Yıldız da "Bu maliyet artışı bizi bağlamaz, bizi bağlayan alım garantili tarifenin sabitliği ile ilgilidir" yanıtını vermişti. Ancak bu açıklama kağıt üzerinde gerçek olsa da gerçek hayatta olması değil.

İddialı bir ifade gibi gelebilir, ama Akkuyu Nükleer Santrali'nin savunmak için söylenen gayri ciddi açıklamalar da karar vericilerin bu işe inanmadıklarını düşündürüyor. Yoksa nükleer santralin olası riski, tüpgaz, bekarlık veya yıldırım çarpması ile mukayese edilebilir mi? Bu durum nükleer bilimsel ve ekonomik temel dışında hayali bir düzeyde ele alınmasına neden oluyor. Rus şirketi, muhafazakar çevreler tarafından çokça eleştirilen toplum mühendisliğini, piyasacı anlayış kapsamında "PR" (halkla ilişkiler) çalışmasıyla nükleer santral için yürütüyor görünüyor. Böylece birden bire 15 gün önce artacağı açıklanan maliyetin, Türk şirketlerden yapılacak teçhizat alımıyla azaltılacağı ortalığa saçılıyor. Maliyet artışının üzerini ideolojik ve bu tür hayali söylemler örterken, gerçekte müneccim olmaya gerek yok, tabii ki bu para bizim cebimizden çıkacak. Türkiye'nin Rusya ile yaptığı uluslararası anlaşma gereği, Türkiye nükleer santraldan üretilen elektriği satın alma sözü verdi. Yatırımı Ruslar yapacak, santralin sahibi olacak, paralarını da bize elektrik satarak çıkaracaklar. Akkuyu'ya kurulması düşünülen santralde her biri 1200 MW'lık (megavat) 4 reaktör planlanıyor. Türkiye, 2 reaktörün üreteceği elektriğin yüzde 70'ini, diğer 2 reaktörün üreteceği elektriğin ise yüzde 30'unu 15 yıl boyunca Rus şirketinden (Akkuyu NGS A.Ş.) satın alacak. Fiyatı da belli; kilovatsaat (kWh) başına 12.35 dolar sent ödenecek. Türkiye, 15 yılda satın alma garantisi verdiği 415 milyar kWh'lik elektrik karşılığında böylece 51 milyar dolar ödeyecektir. Ancak satın alma garantisi dışında kalan santral kapasitesi ölçüsünde daha fazla üretim gerçekleştireceği dikkate alındığında (4 bin 800 MW gücündeki santralin yıllık üretim kapasitesi 40 milyar kWh); bu üretim için de 12.35'lik fiyattan satış yapacağı varsayılırsa, 15 yılda garantili ve garantisiz elektrik alımı karşılığında Türkiye Rusya'ya 74.4 milyar ödeyecektir.

ENERJİ POLİTİK

Doç. Dr. Mitat ÇELİKPALA
Kadir Has Üniversitesi Öğretim Üyesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Kuzey Irak seçeneği...

Son dönemde yaşanan bölgesel gelişmelerin etkileri, artan enerji ihtiyacıyla birleşerek en azından enerji ve güvenlik politikaları bağlamında Türkiye'nin hareketli bir yaz geçirmesine neden oluyor. Dikkati çeken bir gelişme Kuzey Irak'ın Türkiye'nin enerji talebi açısından yeni bir seçenek olarak gündeme taşınmasıdır.

Gelişmeler Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin Mayıs ayında Türkiye'ye 1 milyon varil petrol taşıyacak bir boru hattı inşasının planlandığını açıklamasıyla ivme kazandı. Bu gelişme, Bağdat yönetimince, **"merkezi hükümetin yetki alanına girildiği"** gerekçesiyle gayri meşru bir adım olarak nitelense de Türkiye'den ilgi gördü. Irak'ta petrol yasasının bir türlü çıkmamış olması bölgesel yönetimin 'Kürdistan Bölgesi Petrol ve Gaz Yasası'na dayanarak adım atmasına imkan veriyor.

Başta Exxon Mobil olmak üzere uluslararası şirketler şimdiden Kuzey Irak'ta faaliyetlerini sürdürüyorlar. Bunlar arasında dikkati çeken Türk şirketi Genel Enerji. Şirketin Kuzey Irak'ta altı petrol sahası bulunuyor. Bunlardan Tak Tak ve Tavke sahalarında üretim yapılıyor. Hatta üretilen petrol 1 Haziran'dan bu yana boru hattı vasıtasıyla Yumurtalık'a iletiliyor. Artan üretim, inşa edilmesi öngörülen yeni petrol boru hattı vasıtasıyla Türkiye üzerinden taşınacak. Bu hattın günde 1 milyon varil ham petrol taşıma kapasitesine sahip olacağı ve Ağustos 2013'e kadar tam kapasiteyle hizmet vereceği belirtiliyor. Kısacası Kuzey Irak Türkiye üzerinden uluslararası piyasaya bağlanacak.

Bu hattın açılması bir kaç açıdan önemli. İlk olarak neredeyse 1990'ların başından beri geliştirilemeyen yüksek kalitedeki petrole sahip Irak sahalarının yeniden ve Türkiye üzerinden tam kapasiteyle piyasaya dönmesinde bir aşama olacak. Exxon Mobil gibi büyük şirketlerin de sürece dahil olması buna işaret ediyor. Bu enerji talebi artan Türkiye'nin kısa mesafeden, kaliteli ve daha ucuz petrol ve doğalgaz elde etmesi anlamına gelebilir. Irak'ın kuzeyinde bulunan petrol rezervinin 45 milyar varil, doğalgaz rezervinin ise yaklaşık 6 trilyon metreküp olduğu belirtiliyor. Türkiye'nin günlük petrol tüketimi günde 500.000 varil dolayında. Yıllık doğalgaz tüketimi ise 36 milyar metreküp. Kuzey Irak Türkiye için önemli bir seçenek haline dönüşüyor.

Meselenin ikinci boyutu Türkiye'nin bölgesel politikalarını ilgilendiriyor. İran'a olan bağımlılığın ortadan kalkması ve Türkiye'nin enerji merkezli bölgesel denkleme Kuzey Irak'ı koyması Tahran-Bağdat-Şam ekseninde yeni bir denge anlamına gelecek. Bu Türkiye'nin Orta Doğu'da daha rahat hareket etmeye başlaması anlamına gelebilir. Diğer taraftan Bağdat yönetimi Kuzey Irak'taki gelişmelerden rahatsız ve bu Ankara-Bağdat ilişkilerine yansıyor. Suriye'de yaşananlar Bağdat'ın Kuzey Irak'a müdahalesiyle yeni bir karmaşa yaratabilir. Bu süreç sonunda Şam'ı kaybeden Ankara'nın Bağdat ve Tahran'ı da kaybetmesi anlamına gelebilir.

Üçüncü nokta ise bölgesel ve iç politika ile ilintili. Bu yeni ilişkiler özellikle Kürt meselesi ve PKK konusunda yeni bir takım gelişmelere gebe. Türkiye'nin içerideki demokratikleşme/otoriterleşme sarkacındaki gidış gelişleri, Kürt açılımı ve Barzani-Talabani ile ilişkileri denklemede hızla yer ediniyorlar. Kürt ya da PKK meselesine enerji boyutunun eklenmesi ise sürecin daha da karmaşıklaşması anlamına gelecek. Bu karmaşıklık çözüme mi katkı sağlayacak yoksa daha büyük sorunlara mı neden olacak? Bekleyip görelim.

■ Nükleer santral ile ilgili olası fiyat değişiklikleri bize nasıl yansıtacak?

Rus Büyükelçisi'nin açıkladığı 5 milyar dolar veya daha fazla fiyat farkını, Ruslar Türkiye'den isteyebilir. Türkiye de **"Anlaşmada böyle bir şey yok"** deyip yatırıma ortak olmayı reddedebilir. Ruslar, bu defa da alım garantisi için verilen fiyatın yükseltilmesini isteyebilir. Üçüncü seçenek ise inşaata devam edip, bu artış faturalara yansıtılması. Ruslar serbest piyasaya daha yüksek fiyattan elektrik satabilirler. Başka türlü maliyeti çıkarmaları mümkün değil. Türkiye olası fiyat artışını öyle ya da böyle ödeyecek ve bu bizden yani tüketicilerden tahsil edilecek.

■ Nükleer santral işinde maliyetler öngörülebilir mi?

Batı Avrupa'da yeni nükleer reaktör inşa eden iki tecrübeli ülke var; Finlandiya ve Fransa. Finlandiya'da inşaatına 2005'te başlanan reaktörün 2009'da devreye girmesi bekleniyordu. İnşaat hala sürüyor, en erken 2014'te reaktör elektrik üretmeye başlayacak. Bu gecikme sonucunda 3 milyar Avro'ya mal olması beklenen reaktörün maliyeti 6 milyar Avro'yu geçti. Fransa'da inşaatına Finlandiya'dan 2 yıl sonra başlanan reaktör de söylenildiği gibi 4 yılda bitirilemedi. 2016 yılında biterse Fransızlar bayram edecek, maliyeti de yine söylenildiği gibi 3 milyar Avro'da kalmadı, şimdiden 6 milyarı gördü.

Nükleer enerji bir müteahhitte anlaşılıp apartman yaptırmaya ne yazık ki benzemiyor. Nükleerde siz müteahhitte parayı verip el sıkışsanız bile, inşaat sırasında fiyatın artması ve müteahhidin kapınızı daha fazla para için çalması sürpriz olmaz. KWh başına 1000 ABD Doları'ndan başlayan fiyatlar, 6 bin dolara dayanmıştır.

■ **Nükleer santral savunucuları 3 gerekçe üzerinde duruyorlardı: 1) Dışa bağımlılığı azaltacak. 2) Ucuz, temiz ve güvenilir elektrik olacak. 3) Nükleer teknolojiye sahip olmamızı sağlayacak. Bu gerekçeler artık pek dillendirilmiyor. Sizce bunun nedeni nedir?**

Nükleer enerji işinde, **"şeffaflık"** görüntüsü altında gerçekler insanlardan gizlenir, veriler cimbızlanarak

halkın bilgisine sunulur. Fukuşima ardından kamuoyuna yansıyan açıklama ve raporlar da bunun son örneğini oluşturuyor. Ülkemizde de şeffaflık görüntüsü altında gerçeklerin nasıl gündemden düşürüldüğüne en son temmuz ayında tanık olduk. Nükleer santralin teknolojisi, teknik ve ekonomik boyutları, çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkileri gibi ciddi konular yerine, amaç sanki estetik bir tasarım yapmış gibi, kimisine göre kubbeli, kimisine göre Osmanlı mimarisi, kimisine göre Anadolu esintisi nükleer santral mimarisi olacağı haberleri hemen hemen tüm gazetelerde boy boy yer aldı. Evet nükleer santralin mimarisi şeffaf, teknolojisi değil. Oysa gerçeklerin her yönüyle olduğu gibi halkın denetimine açılması **"demokrasinin"** olmazsa olmazıdır. Ne yazık ki Akkuyu için yürütülen devletlerarası anlaşma süreci de, Sinop için yürütülen süreç de böyle bir denetime açık değildir. Durum böyle olunca artık kamuoyunu ikna için gerekçeye falan gerek yok. Nükleer teknolojinin ucuz, güvenilir ve temiz olmadığı; dışa bağımlılık sorunumuzu da çözmeyeceği artık bugün yaşanan gerçeklerle gün bir ortadadır. Nükleer teknolojiye sahip olmamız hakkında belki bir iki şey söyleyebiliriz. Çokça verilen bir örnektir; İsviçre'den cebinize bir saat koyarak ülkenize gelerseniz saat teknolojisini ülkenize getirmiş oluyorsunuz. Ülkemizde ilk hidrolik santral 1902'de, ilk termik santral 1914'te yapıldı. Üzerlerinden nerede ise 100 yıl geçti. Termik ve hidrolik santral sanayimiz ve teknolojimiz var mı? Var olan sadece bakım, işletme ve ihaleye çıkma bilgi becerileri. Yıllardır söylenmesine ve bazı girişimlere rağmen, hala ağır elektromekanik ekipman sanayisinde ve teknolojisinde yokuz. Milli tip kömür santral kazanı yapma ihalesi gibi komiklikler de işin cabası. Nükleer nasıl farklı olacak ki? Çin ve Güney Kore bu alanda yani teknolojiye sahip olma konusunu ihale kontratlarında olmazsa olmaz dayattıkları için bu alanlarda bir yerlere geldiler. Akkuyu kontratı ile nükleer teknoloji transferinden söz edilemez. Bir atasözümüzün dediği gibi; **"Bakmakla usta olunsaydı köpek kasap olurdu."**

Yürütme, yasama ve yargı arasındaki 'süper eşgüdüm', adalet sağlamadı...

Enerjide denetimsizlik ısrarı

EMO Basın - Özelleştirmenin ve devletin küçültülmesi ideolojisinin argümanlarından biri; kamunun asli işlerine dönmesi, düzenleyici ve denetleyici olma rolünü sürdürmesi, bunun dışındaki her türlü üretim alanının piyasaya bırakılması gerekliliği idi. Enerji alanında yaşanan özelleştirme süreciyle kamunun asli görevi olan denetimin de rafa kaldırıldığı tes-cillendi. TBMM tatile girmeden önce geçirilen torba yasalardan birine yerleştirilmiş enerji alanındaki denetimlere ilişkin düzenleme ile hukuk devleti ve yargı bağımsızlığını zedeleyici uygulamalara bir yenisini daha eklenirken, yargı kurumlarının da varlık nedenlerinin anlam-sızlaştırıldığına tanık olduk.

Dağıtım şirketlerinin denetiminin Enerji Bakanlığı tarafından ya kamu kurumları ya da özel şirketler aracılığıyla yaptırılması, elektrik üretim şirketlerinin de Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından yine özel şirketlere denetletilmesine ilişkin düzenlemenin TBMM'de kabul edilmesinden bir gün sonra Anayasa Mahkemesi, denetim özelleştirilmesine ilişkin var olan yasa maddesini iptal etti. Kararın fiilen geçerli olmayacağına ortaya çıktığı gün, CHP'nin 7 Mart 2011 tarihli başvurusundan tam 1 yıl 4 ay sonra, Anayasa Mahkemesi başvuruyu sonuçlandırdı. Anayasa'ya aykırılığı açık olmasına karşın yürürlüğün durdurulması kararı da verilmeyen davada alınan iptal kararı, yargı ve yürütme arasındaki güçler ayrılığına değil ama bölünmez bütünlüğe işaret etmekten başka bir işleve ne yazık ki sahip olamadı. Yürütme, yasama ve yargı arasında kurulan bu "süper eşgüdüm", Cumhurbaşkanı'nın onayıyla da taçlandı. Anayasa Mahkemesi'nin mevcut denetim özelleştirilmesine ilişkin iptal kararı açıklanmış olmasına rağmen, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 9 Temmuz'da TBMM'den sevk edilen denetim özelleştirmesini içeren yasayı aynen onaylamakta hiçbir sakinca görmedi.

Bugüne kadar yürütmenin yargı kararlarını uygulamaması, yargının hukuka aykırı bulduğu düzenlemeleri tekrar tekrar yeniden çıkarması, çeşitli hileli uygulamalara ve mevzuat düzenlemelerine başvurması, yargı kararlarının uygulanmamasına yönelik prensip kararları alması, hatta son olarak yargı kararlarının uygulanmayabileceğine ilişkin yasa çıkarması gibi "olağanüstü hukuki" düzenlemelerle karşılaşmıştık. Ama bu sefer ilk kez sürecin tersinden işlediğine tanık olduk. Bu sefer yürütmenin değil, yargının kendi kendisinin kararını açıklamak için hükümsüz olacağı bir zamanı seçtiği, yürürlüğü durdurma yetkisini de kullanmaktan imtina ettiğini gördük.

Denetim özelleştirme ısrarı konusunda yaşanan hukuksuz ve adaletsiz uygulamaların vardığı düzeyi anlayabilmek için AKP iktidarları döneminde bu konuya ilişkin kat edilen mesafeyi hatırlamak gerekiyor.

Önce yönetmelik denendi

İlk olarak EPDK, kanun ile kendisine tanınmış olan enerji şirketlerine yönelik denetim yetkisini; yürütme ve yasama organına bile verilmemiş olan, yani Anayasal düzen içerisinde var olmayan bir yetki-

Kamunun asli görevi olan denetim, yargı kararlarına rağmen hayata geçemiyor...

yi kullanarak, özel şirketlere bırakmaya kalktı. Bunun üzerine Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) 6 Mart 2007 tarihinde Danıştay'a başvurarak, Resmi Gazete'de 7 Ocak 2007 tarihinde yayımlanan Elektrik Piyasasında Dağıtım Sistemi Yatırımlarının Düzenlenmesi ve Planlardaki Gerçekleşmelerin Denetlenmesi Hakkında Yönetmeliğin, bağımsız yatırım denetim şirketlerine yetki devri öngören hükümlerinin iptalini istedi. "Özelleştirme sonrası elektrik dağıtım tesislerinin iyileştirilmesi, güçlendirilmesi ve genişletilmesi için yapılan yatırımların mülkiyeti kamuya aittir" uyarısı yapan EMO'nun talebi, 2009 yılının Ekim ayında Danıştay 13. Dairesi'nce oybirliğiyle kabul edildi. Danıştay kararında şu saptama yer almıştı:

"Asli ve sürekli kamu hizmeti niteliği taşıyan denetim yetkisinin düzenleyici işlemlerle özel hukuk tüzel kişilere devredilmesi söz konusu olamayacağından, elektrik piyasasında dağıtım şirketlerinin yatırımlarının gerçekleştirilmesinin denetlenmesi yetkisinin bağımsız yatırım denetim şirketlerine devrini öngören düzenlemede hukuka uygunluk bulunmamaktadır."

Olmadı, yasa yapalım

Yönetmeliğin iptali üzerine bu kez 29 Aralık 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6094 sayılı Yenilenebilir Enerji Kanunu'nda değişiklik yapan kanun ile yasa düzeyinde denetim özelleştirme düzenlendi:

"Bu Kanun kapsamındaki üretim tesisleri ile elektrik üretim ve dağıtım yapıları diğer tesislerin lisansı kapsamında inceleme ve denetimi EPDK tarafından yapılır veya gerektiğinde masrafları ilgililerine ait o l m a k ü z e r e EPDK tarafından yetkilendirilecek denetim şirketlerinden hizmet satın alınarak EPDK tarafından yaptırılabilir."

Bu yasaya dayanılarak çıkarılan "Elektrik Piyasasında Faaliyet Gösteren Üretim ve Dağıtım Şirketlerinin Lisansları Kapsamındaki Faaliyetlerinin İncelenmesine ve Denetlenmesine İlişkin Yönetmelik" de 6 Aralık 2011 tarihinde EMO tarafından dava konusu edildi. EMO, yönetmeliğin Anayasa'nın "Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektiği asli ve sürekli

görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür" hükümlerine aykırı olduğunu vurgulayarak, konunun Anayasa Mahkemesi'ne taşınmasını istedi.

Aykırı ama yine yapalım

Bu dava Danıştay'da sürerken, söz konusu yönetmeliğin dayanağını oluşturan yasada yer alan denetim özelleştirmesine ilişkin ibareler Anayasa Mahkemesi tarafından 5 Temmuz 2012 tarihinde iptal edildi. Ancak iptal kararının açıklanmasından bir gün önce denetim özelleştirmesini öngören yeni yasal düzenleme TBMM'de kabul edilmişti. Böylece TBMM'den 4 Temmuz 2012 tarihinde geçirilen torba yasayı Cumhurbaşkanı'nın onaylamasının ardından 12 Temmuz 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6353 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 22. ve 31. maddesiyle benzer düzenlemeler yeniden getirildi.

Düzenlemedeki tek farklılık dağıtım şirketlerine ilişkin denetim yetkisi ve denetim özelleştirme konusunda EPDK yerine Enerji Bakanlığı'nın görevlendirilmesiydi. Düzenlemenin gerekçesi de EPDK-Enerji Bakanlığı çekişmesi ya da EPDK'nın denetimde yetersiz kalması, Bakanlığın konuya müdahil edilmesiyle açıklanmaya çalışıldı. Oysa Anayasa Mahkemesi'nin kararının yasanın kabulünden 1 gün sonra açıklanması, Cumhuriyet Enerji Yayın Kurulu'nda gündeme getirilen "Anayasa Mahkemesi iptal edecek mi de o nedenle bu yasa değişikliği yapılıyor" sorusunu haklı çıkardı.

Bunların tesadüf olduğu iddia edilse de, enerji alanının denetim dışı kaldığı açıktır. Elektrik hizmetinin piyasalaştırılması yetmemiş, bu hizmetin denetimi de özel şirketlere bırakılmış; kamu sağlığı, güvenliği ve kamu yararı gereği yine kamu eliyle yerine getirilmesi zorunlu olan denetim görevi, Anayasa'ya aykırı bir şekilde savsaklanmaktadır. EMO hukuki mücadelesini sürdüreceğini açıkladı. Ancak enerji alanında iktidarın yarattığı denetim kaosunun bugün hukuk devletinin kriziyle iç içe geçtiğini saptamak gerekiyor.

Yurttaşın verginin vergisi alınıyor, firmaların bölünme ve birleşmelerine muafiyet getiriliyor...

Elektrikte vergi çifte standardı

Özelleştirmelerinin ardından elektrik fiyatlarının artması, yurttaşların verginin vergisini, kullanmadığı kayıp kaçak elektriğin bedelini ödemesi bir tarafta dururken, AKP hükümeti sermayeden yana bir tutum takındı. Yapılan düzenleme ile enerji firmalarının bölünmesi ve birleşmeleri her türlü vergiden muaf tutuldu.

Banu SALMAN

EMO Basın - Yasama organının yetkisini fiili olarak anlamsızlaştıran torba yasa uygulamalarına Meclis'in son döneminde daha çok başvuran AKP Hükümeti, Resmi Gazete'de 15 Haziran 2012 tarihinde yayımlanan 6322 sayılı Torba Yasa ile elektrik özelleştirmeleri kapsamında devir, bölünme, birleşme uygulamaları ile ortaya çıkacak kazançların vergiden muaf tutulmasını sağladı. Böylece mevcut Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde şirketlere yönelik vergi muafiyeti süresinin 2010'da sona ermesinin ardından şirketlerin talepleri dikkate alınarak 2023 yılına kadar yani 10 yılı aşkın bir süreliğine vergi muafiyeti tanındı.

Bu noktada elektrik dağıtım ihalelerinde yüksek bedeller ortaya çıkmasıyla övünen hükümetin, iktidar olmanın getirdiği vergi salma yetkisinden vazgeçmesinin ideolojik bir tercih olduğunu saptamamız gerekiyor. Bu piyasacı tercih yalnızca şirketlere tanınan vergi muafiyeti ile sınırlı kalmıyor; vatandaşların elektrik hizmeti karşılığında ödedikleri faturalarda verginin vergisinin alınmasıyla da karşımıza çıkıyor.

Muafiyetin sözde gerekçesi

İlk olarak saptamamız gereken sorun; bu vergi muafiyetinin, siyasal iktidar tarafından kamuoyu ve TBMM komisyonlarındaki denetimlerden kaçırılarak, son dakika maddesi olarak 2006 yılında yasama geçirilmiş olması, bugün de düzenlemenin kanıksanmış olarak yasalaştırılmış olmasıdır. TBMM'de 10 Mayıs 2006'da kabul edilen 5496 sayılı Yasa'yla getirilen vergi muafiyetinin gerekçesinde, kamu kurumlarının özelleştirmeye hazırlık kapsamında bölünüp parçalanması işlemlerinde kar oluşmadığından dem vurularak, şu ifadeye yer verilmiştir:

"Özelleştirmeye hazırlık çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde TE-DAŞ ile bağlı dağıtım şirketlerinin ve üretim tesisi ve/veya şirket-

lerinin özelleştirmeye hazırlanmaları amacıyla yapılan devir, birleşme, bölünme, kısmi bölünme işlemlerinin vergi ve ticaret mevzuatı açısından ilave maliyetlere ve uzun sürecek işlemlere neden olmasını önlemek amaçlanmıştır."

Vergi muafiyetinin süresinin dolmasının üzerinden 1 yıl geçmişken, yeniden getirilmesinin gerekçesi ise bu sefer **"Elektrik dağıtım şirketleri ile elektrik üretim tesisi ve şirketlerinin özelleştirilmesi çalışmalarının devam etmesi nedeniyle özelleştirilecek şirketler için 31/12/2023 tarihine kadar vergi kolaylığı sağlanmaktadır"** cümlesiyle geçiştirilmiştir.

Zaten amaç kamu kurumlarının özelleştirmeye hazırlık amacıyla bölünmesi ve birbirlerine devredilmesi olarak gösterilmiş olmakla birlikte düzenleme incelendiğinde vergiden muafiyet kapsamına bu kamu kurumlarının özel sektöre devrinin de sokulduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim bu düzenlemenin yeniden getirilmesinin ardında tıkanan elektrik özelleştirmelerinin önünü açma isteği olduğu piyasada ifade edilmektedir. Ülkemizde vergi sistemi adaletsizliği ne yazık ki adında adalet kavramına yer veren bir partinin iktidarında daha da artmış olup; vergi yükü çalışan geniş kesimlerin

üzerine yıkılırken, sermaye üzerindeki vergi yükü ise kriz başta olmak üzere yatırımların teşvik edilmesi, yabancı sermayenin çekilmesi gibi çeşitli ideolojik argümanlarla her geçen gün azaltılmakta, vergi afları ve muafiyetler süreklilik kazanmaktadır. Zaten düzenlemenin dikkat çeken noktalarından biri de 2023 yılına kadar öngörülen muafiyet süresidir. Eğer düzenleme yalnızca kamu kurumlarının kendi içlerindeki birleşme ve devralmalara yönelik vergi muafiyeti sağlamaktan ibaret olsaydı bunun için daha kısa bir süre konulacağı açıktır.

Her hal ve şartta vergi yok

Bu muafiyetten üretim özelleştirmeleri için kamunun elindeki santrallardan oluşturulan portföy gruplarından parçalanarak özelleştirmek üzere oluşturulacak şirket yapılanmalarının yararlanacağı açıktır. Bu noktada kamunun kamuya aktaracağı kaynak olması nedeniyle gereksiz bir bürokrasiden kurtulma olarak görülse de üretim tesislerinin özel sektöre devrinde de bu muafiyetin işlevli olması kamu açısından ciddi bir vergi kaybı anlamına gelmektedir. Piyasanın işleyişinde şirketlerin devir ve birleşmelerinde nasıl özel sektörün Kurumlar Vergisi ödemesi gerekiyorsa özel sektörün ödemesi gereken bu vergiden kaçmasına izin verilerek, özelleştirme aracılığıyla yapılan kaynak aktarımı netleştirilmektedir.

Yine bir diğer konu da özel sektöre devredilen dağıtım şirketleri bünyesindeki üretim ve perakende satış faaliyetlerinin ayrıştırılması zorunluluğu nede-

niyle yaşanacak bölünmelerdir. Özelleştirmeler kapsamında yaratılan dikey ve yatay tekelleşmelere karşı Rekabet Kurulu'nun bugüne kadar yerine getirilmemiş koşulu olan ve Elektrik Piyasası Kanunu'na eklenen hükümlerle 2013 yılına kadar yapılması gereken ayırışma işlemleri için de vergi muafiyeti geçerli olacak mıdır? Elektrik dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin de tabii kıldığı 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu'nda Rekabet Kurulu kararları uyarınca özelleştirme devri öncesi ve sonrası yapılacak bölünme ve devir işlemlerinin her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Yine bu kanunda **"Bu Kanun hükümleri gereğince yapılacak özelleştirme uygulamalarına ilişkin işlemler (danışmanlık hizmet alımları ile nihai devir işlemlerine ilişkin sözleşmeler dâhil) Katma Değer Vergisi hariç her türlü vergi, resim ve harçtan muaf"** hükmü de yer almaktadır. Bu vergi muafiyeti yeterli görülmemiş ki yeniden Elektrik Piyasası Kanunu'na daha kapsamlı bir vergi muafiyeti ekleme gereği duyulduğu anlaşılmaktadır.

Halka şahin, sermayeye serçe

Yurttaşların elektrik hizmeti için ödemek zorunda bırakıldıkları faturalarda verginin vergisini alan garip uygulamalar mevcutken; yurttaş kullanmadığı kayıp ve kaçak enerjinin bedeli ile bunun dahi vergisini ödemek zorunda bırakılırken; şirketlere yapılan bu müsamaha yalnızca siyasal ve ideolojik bir tercihin yansımasıdır. Yurttaşlar enerji kullanımı karşılığında yüksek vergiler öderken, bir kamu varlığı olan elektrik dağıtım şebekesinin işletme hakkını alarak, her türlü gideri tarife yoluyla tüketiciden tahsil etme garantisi elde etmiş olan şirketlere sağlanan vergi muafiyeti ülkemizdeki vergi adaletsizliğini artırıcı bir düzenlemedir.

Elektrik faturasında Elektrik Tüketim Vergisi adı altında kullanılan elektriğin yüzde 5'i oranında belediyelere vergi kesilmektedir. Halktan kestiği vergiyle en azından sokak, park aydınlatmasını yerine getirmesi gereken belediyelerin bu yükümlülüğü de özelleştirme teşvikleri kapsamında Hazine'ye yıkılmıştır. Şirketler kolay tahsilat yapabilsinler diye sokak ve park aydınlatma bedelini ödeme yükümlülüğünü üstlenen Hazine de kamudan topladığı vergilerle bu ödemeleri yapmaktadır. Yani bir yandan yurttaşlar sokak aydınlatma hizmeti için mükerrer vergi öderken, diğer yandan elektrik faturası üzerinden alınan yüzde 18'lik KDV de fon ve belediye tüketim vergileriyle yükselmiş olan elektrik tüketim bedeli üstünden tahsil edilmektedir.

İsrail, bölgede 'oyun kurma' arayışında

Akdeniz yeni gerginliklere gebe

1990'larda Rusya'dan Türkiye'ye gaz taşıyan Mavi Akım'ın İskenderun Körfezi'nden İsrail'e kadar uzatılarak bu ülkenin ihtiyacının bir bölümünün de karşılanması düşünülüyordu. AKP iktidarının ardından iki ülke ilişkileri gerildi. Mısır'daki gelişmelerden daha da tedirgin olan İsrail'in, Akdeniz'de Kıbrıslı Rumlarla yaklaşması yeni gerginlikleri getirecek gibi görünüyor.

Bahadır Selim DİLEK

TEL AVİV- Arap Baharı ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı kapsayan geniş bir coğrafya, tarihsel bir dönüşüm süreci içine girdi. Sürecin nasıl sonuçlanacağı, başta Suriye olmak üzere, Mısır, Libya, Tunus ve Cezayir'in siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısının hangi yöne evrileceği yönünde belirsizlikler sürerken, bu coğrafyayı çevreleyen Akdeniz, özellikle enerji anlamında hegemonya mücadelelerinin odak noktası durumuna geldi.

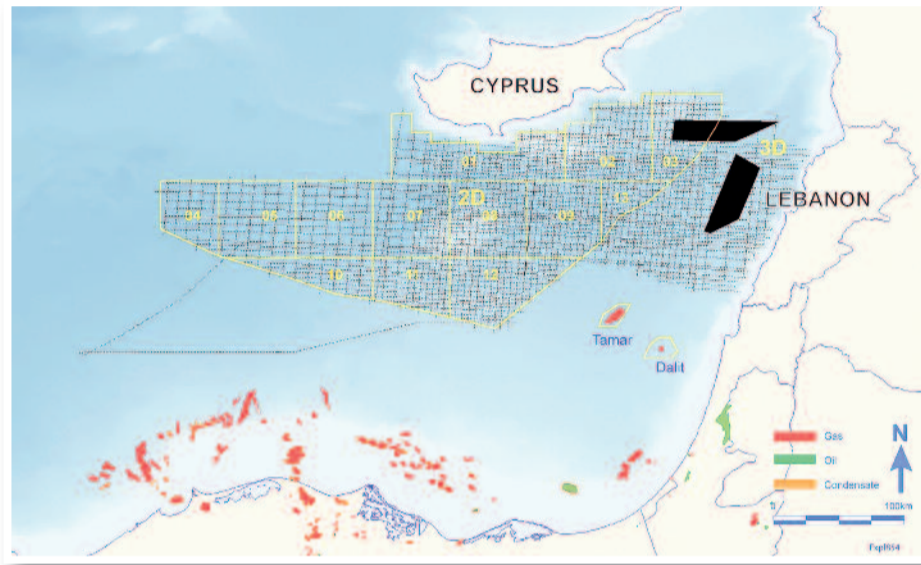
Bu hegemonya mücadelesinin en önemli ama şimdilik sessiz kalmayı tercih eden aktörlerinden biri olan İsrail'in attığı adımlar, gelecek dönem açısından belirleyici olacak gibi görünüyor.

Doğu Akdeniz'de artık; su, doğalgaz ve petrol, küresel paylaşım mücadelesinin en önemli unsurları olarak öne çıkmış durumda. Bu üç doğal kaynaktan yoksun olan İsrail'in özellikle yeni döneme ilişkin belirlemiş olduğu strateji, bölgede daha büyük gerginlikleri beraberinde getirecek potansiyele sahip. Bu üç doğal kaynağa bir de stratejik açıdan "güvenlik" sorunu eklenince, İsrail'in açısından bu durum bölgedeki gergilik potansiyelini daha da arttıracak bir tablo ortaya koyuyor.

İsrail enerji denkleminde

AKP hükümetinin, iç politikada "uygun bir malzeme" olarak gördüğü "gerginlik" politikasının, İsrail'i Kıbrıslı Rumlarla yakın işbirliğine yöneltmiş olması, bölgenin enerji denklemini Türkiye aleyhine önemli ölçüde bozmuş durumda.

AKP hükümetinin dış politikasının odak noktasına İslamcı ideolojiyi oturtması İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilerin kopma noktasına getiren süreci hız-

landırdı.

Davos'taki "one minute" krizi ile başlayıp, Mavi Marmara saldırısı ile devam eden süreç sonunda Türkiye-İsrail ilişkilerinin en alt düzeye inmiş olması, İsrail'i Akdeniz'de "Türkiye'nin yerini dolduracak" müttefikler aramaya yöneltti. Her ne kadar İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, İsrail ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gelişmesini karısı ile Moskova'da yediği akşam yemeği sırasında Yorgo Papandreu ile karşılaşması gibi bir tesadüfe bağlıyor olsa da, İsrail'in bu tutumunun stratejik bir karar olduğu da gün gibi ortada duruyor.

İşte bu stratejik karar çerçevesinde İsrail'in Yunanistan ve Kıbrıs ile yaklaşması, bölgede Müslüman olmayan bu ülke arasındaki ekonomik ve stratejik ortaklık tüm tarafları ortak çıkar paydasında buluşturmuş durumda. Su, doğalgaz ve enerji olarak öne çıkan bu ortak payda, güvenlik sıkıntısının getirdiği

çarpan etkisi ile bu üç ülke arasında daha sıkı bir işbirliğine kapı aralıyor.

İsrail ve Kıbrıslı Rumların özellikle doğalgaz konusunda yürüttüğü işbirliği, Türkiye'nin Nabucco, Güney Akım ve TANAP üzerinden Avrupa'ya yönelik bir enerji dağıtım merkezi olma stratejisine büyük ölçüde darbe vuracak gibi görünüyor. Türkiye, 1990 yılların başından itibaren değişen dünya dengeleri bağlamında Avrupa ve İsrail için kritik önemi haiz bir enerji santrali olma stratejisi belirlemişti. Ancak bu stratejinin uygulanmasında şimdi tehlike çanları daha güçlü çalmaya başladı.

Su ve petrol ihtiyacı

Peki, İsrail Doğu Akdeniz'de yanına Kıbrıslı Rumları ve Yunanistan'ı alarak bölgesel/küresel bir oyun kurucu olabilir mi?

Bu sorunun yanıtını vermeden önce İsrail'in toprak parçası açısından küçük ancak ekonomik büyüklük açısından önemli ölçüde gelişmiş, ekonomisi ihracata dayalı bir ülke olduğuna dikkat çekmekte yarar var. Bu bağlamda yüksek teknolojiye dayalı tarımsal üretim ihracı dikkate alındığında su gereksiniminin İsrail için yaşamsal önem arz ettiğini vurgulamak yanlış olmaz. Aynı şekilde, ekonomisinin büyümesi için enerji talebi de yine İsrail için kritik önemi haiz durumda.

Yakın geleceğe yönelik bir projeksiyon yapıldığında, İsrail açısından su ve doğalgazın önemini şu verilerle açıklamak olası:

İsrail için doğalgaz ağırlıklı olarak elektrik üretiminde önemli bir kaynak durumunda. 10 yıl önce doğalgaz ithalatı İsrail'in stratejik bir kalemi değilken, bugün için doğalgaza önemli bir bağımlılıktan söz etmek olası. İsrail bugün elektrik üretiminin yüzde 36'sını doğalgaz ile sağlıyor. Bu oranın gelecek 10 yıl içinde yüzde

70'e kadar çıkacağı tahmin ediliyor.

İsrail halen doğalgaz gereksiniminin büyük bölümünü Mısır'dan sağlıyor. Mısır, dört yıldan bu yana Sina yarımadasının kuzeyindeki El Ariş ile İsrail limanı Aşkelon arasındaki 100 kilometrelik bir deniz altı boru hattı ile İsrail'e doğalgaz veriyor. Mısır'dan alınan doğalgaz, İsrail'de konutlardaki günlük kullanım ve sanayisi için önemli bir kaynak oluşturuyor. Arap Baharı'nın etkisini gösterdiği ilk ülkelerden olan Mısır'ın yaşadığı ve halen yaşamakta olduğu çalkantılı süreç nedeniyle verdiği doğalgazda kesintilerin olması, İsrail açısından alternatif ve kendi kontrolünde olan kaynakların sağlanması açısından büyük önem taşıyor.

Cepheleşme keskinleşti

İsrail'in Güney Kıbrıs'la olan ilişkisine bu açıdan da bakmak gerekiyor. İsrail, Kıbrıslı Rumlar ile 2010 yılında iki ülke münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirleyen bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma her ne kadar Türk kamuoyunda, AKP hükümetinin İsrail'e yönelik yaklaşımına bir misilleme olarak algılansa da -ki bu algının şekillenmesinde hükümet yanlısı medya kuruluşlarının etkisini dikkate almak gerekir - Kıbrıslı Rumlar ile yaklaşma politikasında İsrail'in orta ve uzun erimli enerji stratejisini dikkate almak gerekiyor.

AKP hükümeti, gerek Arap coğrafyasının liderliğine soyunma gerekse iç politikada İsrail karşıtlığını kullanarak oyunu artırma hesabıyla; Doğu Akdeniz'deki enerji oyununda çıkarlarını İsrail ile uyumlaştırmak yerine "cepheleşme" politikasını seçince, bölgede sürekli bir gerginlik durumu kaçınılmaz oldu. Oysa ki, çok değil bundan 10 yıl öncesine kadar Mavi Akım'dan gelen doğalgazın, İskenderun Körfezi'nden elektrik, fiber kablo ve su borusu ile birlikte entegre bir proje olarak İsrail'e uzatılması gündemdeydi.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, Türkiye'nin gerekli adımları atarak İsrail'in doğu Akdeniz'deki doğal kaynakları tek taraflı olarak işletmesinin engelleneceğini açıklaması bu cepheleşmenin en üst düzeyde gündeme getirilmesi oldu.

Öte yandan enerji kaynakları konusundaki anlaşmazlık, zaten bugün ciddi anlamda gergin olan Türk-İsrail ilişkilerini daha da geri götürecek bin potansiyel taşıyor. Enerji kaynakları konusunda küresel rekabetin arttığı dikkate alındığında İsrail'in geri adım atmayacağı hemen göze çarpıyor. Bu da bölgenin ciddi gerginliklere gebe olduğunu gösteriyor.

Özelleştirme furyası kömür madenlerine geldi çattı

Devlet enerjiden elini çekti

TBMM'nin tatile girmesinden önce çıkarılan torba yasada yer alan enerji sektörüne ilişkin düzenlemeler, son sürat özelleştirme öngörüyor. Devlet sektörden tamamen çıkma yönünde tercih kullanıyor, bu sektörün denetimi bile özel firmalara yaptırılacak. Özelleştirme köklü kurumların ve kadroların tasfiyesini, ardından iş kazalarını yoğun olarak gündeme getirebilir.

Fatih KAYMAKÇIOĞLU
İktisatçı-Mühendis
Kamu Yönetim Uzmanı

Hatırlarsınız geçen yıl, iktidarın hazırladığı torba yasasıyla hükümete, Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiş ve buna dayanarak; altı ay boyunca bakanlıklar kurulmuş, kapatılmış, birleştirilmiş ve ayrılmıştı. Bu süreçte kamu kurumlarını baştan aşağı yeniden şekillendirildi. Bu yapıdan arda kalan çalışanların özlük haklarında büyük kayıplar bırakırken kamu yönetim ilkeleri de altüst edildi.

Kamu denetimi özelleşti

Bu yıl işi geliştiren siyasal iktidar, TBMM tatile girmeden geçirdiği torba yasasıyla; bilindiği üzere kamu hizmeti kapsamında üretilen mal ve hizmetlerin şirketlere yaptırılması yetmezmiş gibi kamu yararı olmazsa olmaz ilkesiyle gözetmesi gereken kamu denetleme hizmetinin kapsamını da sessiz sedasız özel şirketlerce yaptırılmasını meclisten geçirdi.

Siyasal iktidarının, yürürlüğe koyduğu 6353 sayılı torba yasa değişikliği ayrıntılarında;

■ Kamunun elindeki linyit sahalarının özelleştirilmesi,

■ Elektrik dağıtım şirketlerinin her türlü denetimini "Denetim Şirketleri"nden hizmet satın almak suretiyle yaptırabileceği,

■ Başkent Doğalgaz Dağıtım Anonim Şirketinin blok satış yöntemi uygulanmak suretiyle özelleştirilmesi,

■ Elektrik üretimi yapılan tesislerin lisansı kapsamındaki inceleme ve denetiminin "Denetim Şirketleri"nden hizmet satın alınarak yaptırılması kararları veriliyor.

Türkiye Kömür İşletmelerince işletilen ve termik santrallere kömür sağlayan linyit sahalarından, Muğla (Yatağan-Turgut, Milas-Ören), Manisa (Soma), Ankara (Beypazarı- Nallıhan), Bursa (Orhaneli, Keles), Sivas (Kangal), Bingöl (Karlıova), Konya (Ilgın), Bolu (Göynük), Çanakkale (Çan), Çorum'un (Osmancık- Dodurga) özelleştirilmesine karar verilmiştir.

Ülkemiz enerji ihtiyacının yüzde 20'si yerli linyit kaynaklarımızdan karşılanmaktadır. 11.5 milyar tonla dünya toplam linyit rezervinin yüzde 5.9'una sahip olan Türkiye, dünyada ilk 10 ülke içinde yer alıyor.

Yeni ve temiz yakma teknolojileri kullanılarak, kömürün birincil enerji arzı içinde payı gelecekte de artarak sürekliliğini koruyacağı bilinmektedir.

Linyit sahalarımız, 1979 yılında 2172

sayılı yasa ile devletleştirilmiş olup 1983 tarihinde de 2840 sayılı yasa ile devlet tarafından işletilecek madenler kapsamına alınmıştı.

Bu torba yasasıyla yeraltı kaynaklarımız hızla uluslararası tekelin eline geçebilecektir.

Stratejik bir öneme sahip olan linyit yataklarının, yapılacak özelleştirmelerle uluslararası şirketlerin tekeline terk edilecek olması nedeniyle enerjide arz güvenliğini riske sokarken dışa bağımlılığını daha da arttırmış olacağız.

İşsizliği azaltıyorlar

Bu noktada yerli enerji kaynağımız termik santrallerle birlikte linyit madenlerimizde elimizden çıkacaktır. Sonuçta enerji maliyetleri artacak ve halkımız enerjiyi daha pahalı kullanacaktır.

Mevcut kömür sahalarımızın kamu kuruluşlarınca işletilmesinde bir istihdam yaratılmakta ve işsizliğin önlenmesinde çok önemli katkılar sunmaktaydı. Özelleştirmeye birlikte yetişmiş personelin işine son verilerek, asgari ücretle yetkin olmayan yeni personel alınacak, bir yandan da taşeron kullanılarak ücretler aşağı çekilecek, sonuçta emek sömürsünü daha da artacaktır.

Bilindiği üzere tüm sektörlerde taşeronlaşma ve özelleştirme ölümlü iş kazalarını arttırmaktadır. Enerji sektöründeki bu özelleştirmeyle iş kazalarının daha da artacağını en az bizim kadar bu kararı verenler de bilmektedir. Ne yazık ki bile bile yaşanabilecek ölümler karşısında vicdanlar hiç sızlamayacak.

Yaşamsal önem taşıyan linyit sahalarımızın özelleştirme yerine devletin elinde kalması, uzman kamu kurumu ve kuruluşları tarafından işletilerek ekonomiye ka-

zandırılması, ülkemizin enerji politikası açısından daha doğru olacaktır. Ayrıca istihdam ve kalkınma ülke bazına yayılması da sağlamış olacaktır.

Doğalgaz da özelleşiyor

Gelelim torba yasasının içinden çıkan yine enerji sektörünü ilgilendiren, Başkent Doğalgaz Dağıtım Anonim Şirketinin blok satış yöntemi ile özelleştirilmesine karar verilmesine. Bu satıştan gelen gelirden ilk olarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yapılan özelleştirme giderleri düşülecek, sonra kalan tutardan; önce belediyenin doğal gaz borçları, BOTAS Genel Müdürlüğüne ödenecek, kalan para olursa Belediyenin ödemediği Hazine Garantisi altındaki kredilere yapılan ödemeler faizleri ile birlikte alınacaktır.

Burada doğalgaz bölgesel özelleştirmesi konusunda birçok

söylenecek söz varken hepsini bir kenara bırakarak bir noktaya değinmeden geçemeyeceğiz. Bu noktada Ankara Büyükşehir Belediyesi ve EGO Genel Müdürlüğü'nün BOTAS'a ve Hazine'ye olan borçlarının ödenmesi amacıyla bu özelleştirmenin yapıyor olması kabul edilebilir bir uygulama değildir.

Bu Kararı verenler, Osmanlı Devleti'nin bu konuda ki verdiği ödün ve sonuçlarını hiç incelememişler.

Yine bu torba yasasıyla enerji sektöründe denetim yetkisinin düzenleyici işlemlerle özel hukuk tüzel kişilerine devredilmektedir. Denetim yetkisinin özel şirketlere devredilmesi daha sonra geri dönüş dahi, bu yapı içinde, birçok yarayı içinde barındıracaktır. Bu yasa, teknik standartlara uygun olmayan yapıların yanında sigortasız ve asgari ücret altında çalışmayı birlikte gelecektir. Sonuç, ölümlü iş kazaları ve beklenen felaketler.

Oysa kamu hizmetinin; verimli, etkili ve kamuya yararlı bir biçimde yürütülmesi gerekir. Denetimi ise hukuka uygunluğu ve işlemlerin yerinde olup olmadığı yerinde incelenir. Bir kamu hizmetin, kamu veya özel sektör tarafından yapılmasına bakılmaksızın bu denetimin yapılması bir zorunluluktur.

Anayasa Mahkemesi, 5 Temmuz 2012

tarihinde 6094 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a eklenen özel şirketlerin denetim yapma yetkisini iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu kanunun 6. maddesinin ardına eklenen "Denetim şirketleri ile ilgili uygulamaya ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık görüşü alınmak kaydıyla EPDK tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir" şeklindeki ifadelerin Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kararından 1 gün önce TBMM'de kabul edilen bu "torba yasa" ile benzer ifadeler bir kez daha kanuna eklendi.

Anayasa Mahkemesi'nin kararını açıkladıktan sonra 9 Temmuz 2012 tarihinde TBMM'den Cumhurbaşkanlığı'na sevk edilen düzenlemenin, Cumhurbaşkanı tarafından, 2 gün içinde Anayasa Mahkemesinin bu konudaki bir karar vermesine karşın bu kanunu onaylanması kabul edilemez.

Kural tanıyan yok

Yönetmelik ile olmayınca kanun değişikliği yapılmış, bu değişikliğin de Anayasa Mahkemesi'nden dönmesi AKP'yi durduramamış torba yasası ile sonuca gidilmeye çalışılmaktadır. Gerek Danıştay'ın gerekse Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına rağmen, denetimin özelleştirilmesinde ısrar edilmesi gelecekteki kaza ve ölümlere ortak olmaktan öte bir şey değildir. Bu düzenlemenin diğer bir sonucu da elektrik tüketicilerine ek zam olarak yansıma olacağıdır.

Bu arada hiç bir denetim mekanizması kurmadan elektrik dağıtım bölgelerine ilişkin özelleştirmeler dört yıl önce başlanmış, Başkent, Meram, Sakarya, Osmangazi, Uludağ, Çoruh, Çamlıbel, Fırat ve Trakya elektrik dağıtım şirketlerinin özel sektöre devri yapılmıştır. Bu bölgelerin dört yıldır denetimi yapılmamış olması hangi kamu yönetim anlayışıyla açıklanabilir? Elektrik dağıtım bölgelerini özelleştir ve tüketicilere yansıyan yüzlerce sorun çıksın, hiç denetlemede bulunma daha da ötesi kamuya ait taşınmazlarını dahi gözetim ve denetim altında tutma. Ardından denetlemeyi, yine bu piyasadaki şirketlere yaptıracağım diye kanun çıkart, bu uygulamalar tam bir trajikomik olaydır.

Halkımıza ek maliyetler getiren bu yapı yani kamu hizmeti yapan kuruluşların özel şirketlerce denetlenmesi, kamu yönetimi ilkelerine aykırı olduğu gibi anayasaya da aykırıdır. Bu düzenlemelerden bir an önce dönülmesini bekliyoruz.

Enerji alanındaki yetersiz çalışma koşulları ölümleri beraberinde getiriyor

Özelleştirme, kazaları artırdı

Elektrik dağıtımının özelleştirilmesinin ardından, yapılan işlemlerin ucuza maledilme mantığı, işçileri, hakları olan çalışanlar olmaktan çıkarıyor. Çalışma koşullarının yetersizliği ölümlü kaza sayısının artmasına neden oluyor. Baraj kapağının patlaması nedeniyle yaşanan ölümlü kaza, Erzurum Aşkale'de su bisikletiyle göletteki direği doğrultmaya giderken yaşamını yitiren işçiler unutulmamışken, iş kazalarının arttığı bilgisi açıklanıyor.

Mehmet BOZKIROĞLU

EMO Yönetim Kurulu Yazmanı

Enerji; piyasalaştırma, özelleştirme ve taşeronlaştırma uygulamalarıyla birlikte giderek adını iş kazalarından daha çok söz ettiren bir alan haline geldi. Enerji alanında giderek artan iş kazalarından önce ülkemizdeki genel duruma bir göz atacak olursak ne yazık ki elimize en son veriler olarak 7 ay kadar önce yayımlanan 2010 yılı iş kazası istatistikleri geliyor.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) istatistikleri, bir önceki yıla göre iş kazalarında ölüm sayısının, yüzde 24'lük bir artışla 1.454 olduğunu gösteriyor. İş kazaları sonucu ölüm oranlarında ülkemiz önlenemez bir yükseliş kaydediyor. İş kazalarının yüzde 58'i, 50 kişiden az işçinin çalıştığı işyerlerinde meydana gelmiş. Aynı istatistiğe göre 2010 yılında meydana gelen iş kazaları sonucunda yaklaşık 1.5 milyon iş günü kaybı olmuş. Tabii bu rakamların içerisinde işinden ayrıldıktan, emekli olduktan sonra meslek hastalığına bağlı ölümler de yer almıyor. Kaldı ki sayılara ve istatistiğe döküldüğünde konu insani boyutundan uzaklaşıyor. Ölüm; nasıl ve ne şekilde olduğundan, evdeki kalanların acısından, çoğunlukla piyasanın temel argümanı maliyeti bile artırmadan basitçe önenebileceğinden bağımsız olarak rakamlarla ifade edilir hale geliyor.

Kaza, kadere dönüştü

İş kazalarından bazılarını incelediğimizde içimizi acıtan, talihsiz ölümler göze çarpıyor. Bu ölümlerin arkasından yetkililerin açıklamalarında her seferinde tevekkülü öneriyor olmaları da yaraya tuz basar nitelikte. Özellikle maden kazalarındaki ölümler karşısında "kader", sel ve heyelanda can verenler için "afet" kavramlarını kullanarak işin içinden sıyrılanlara, "kaderin, afetin tanımını" sormak gerekiyor. Toprağı sürmemiş, ekmemiş, ürün elde etmek için gerekenleri yerine getirmemiş bir çiftçi, hasat zamanını "Kaderde bu sene ürün kaldırmamak varmış" diyemez. Her fırsatta yineledikleri "mütedeyyinliklerinden" (dindarlık) hareketle "takdir-i ilahi"nin ne olduğunu içselleştirmiş olması beklenenlerin, yeterli önlem alınmadığı için gerçekleşen ölümlü kazaları "kadere, afete" bağlamamaları, tevekkül önerme kolaycılığın kaçmamaları beklenir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğini kamusal denetimden yoksun bırakacak şekilde, TMMOB ve bağlı odaların önerilerini dikkate almadan çıkarılan yeni yasa ile bugüne kadar "kader" diye açıklanan sorumlunun yerine de yenisi bulunmuş durumda. Artık sorumlu yasada hiçbir gü-

vence ve yetki verilmeyen iş güvenliği uzmanları olarak tanımlanıyor. İş güvenliği uzmanları, hem "ortak iş sağlığı ve güvenliği birimine" hem de görevlendirildiği işyerinin işverenine karşı sorumlular. Kendi iradesi ve işyerinde çalışanların onayı olmaksızın işyerlerinde görevlendirilecekler. Bundan sonra olası bütün kazalardan elinde yasanın kendilerine çok da bir erk vermediği iş güvenliği uzmanları sorumlu tutulacak ve kazalar, işinden olma pahasına işverenine karşı durabilmesi beklenen bu "kiralık işçilerin" omzuna yıkılacak.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusu mevzuat olarak tartışılırken geçtiğimiz aylarda enerji alanında yaşanan kazaların bazılarını kısaca hatırlamak yerinde olur. Önce Adana'daki baraj kapağının patlamasında suya kapılan işçiler yaşamlarını yitirirken, sonra Erzurum Aşkale'de 5 çalışanın bir havuz bisikletiyle gittikleri gölün içinde suya yatmış haldeki elektrik direğine ulaşmadan göz göre göre boğulmalarına televizyonlardan tanık olduk. Hiçbir teçizatları olmadığı göz önüne alınırsa, canlarını kaybeden çalışanların direğe ulaşabilselerdi de nasıl bir çözüm üretmek için oraya gönderildikleri veya gittikleri de hala bir soru işareti olarak önümüzde durmaktadır. Tüm bunların ardından Giresun Dereli'de Hidroelektrik Santrali (HES) inşaatı sırasında beton dökülürken ölen 4 işçi ile birlikte sadece HES inşaatlarında, 2012'in ilk 5 ayında ölen işçi sayısı 26'ya ulaşmıştır. Sayıları artırılabilir olan bu örnekler, enerji alanının nasıl da ölümler üzerinde yükseldiğini, edilen karlar ve düşürülen maliyetlerin kaç ocağın sönmeye sebep olabileceğini gözler önüne seriyor.

Halk sağlığı da tehlikede

Düşünülmesi gereken bir diğer konu da ehil olmayan eller ile düşürülmeye zorlanan maliyetlerin sadece işçi sağlığını ve iş güvenliğini tehdit etme noktasından artık halk sağlığını ve hayatını da tehdit eder boyutlara ulaştığı gerçeğidir. Başkent'in orta yerinde yürürken bir anda göçen kaldırımından 50 metre aşağı düşerek ölenlerin, serinlemek için girdikleri havuzda elektrik akımına kapılarak can veren küçük çocukların nasıl bu kadar kolay öldükleri üzerine uzun uzun düşünmek gerekir.

Bu ülkede her ay çok basit yöntemlerle önenebilecek elektrik kaçağından, insanlar özellikle de çocuklar ölüyor. Alessandro Volta'dan beri yaklaşık 200 yıldır kontrollü olarak üretilebilen ve tüketilebilen elektrik enerjisi 2012'ye geldiğimizde hala can almaya devam ediyor. Eğer bu kadar eski ve bilindik bir teknolojiyi üretirken veya üretmek için yapılar inşa edip, kullanıma sunarken, ça-

nuşma zamanımızda şu örneksemeyi yapmıştı:

"Artık kimse 'Arabalar adam öldürüyor' demiyor. Ya bir alkollü sürücü, ya dikkatsizlik, uykusuzluk, ya yolun yanlış hesaplanmış eğimi... Ama kimse arabaların kendiliğinden insan canına kastettiğinden bahsetmiyor. Kullandığımız dönemde tepki doğurmasın diye savaş yıllarında 'radar', ev hanımına pazarlanmak için 'mikrodalga', sonra kulağa yapıştırabilelim diye 'radyofrekansı'na evrilmiş 2 gigahertz (GHz) elektromanyetizma ile ilgili, yeterli uyarı, kural, kanun çıkarıldığında, denetim doğru yapıldığında kanser hücresi oluşturma riskinden fazla yararının konuşulacağı kesindir."

Davis, bunları hala zararları kesin olarak kanıtlanmamış, ama toplumda çok da tepki çeken, yaklaşık 20 yıldır hayatımızın bir parçası olan cep telefonları/baz istasyonları için söylüyordu.

200 yıldır ürettiğimiz elektrikte de konu çok farklı değil. Sadece teknolojinin geçmişi 20 değil 200 yıl ve biz hala "elektrik çarptı" diyoruz. Aslında elektrik dünya kurulduğundan beri yıldırım olarak da çarpıyordu. Sorun; bizim bu kadar senedir elektriğin kontrol altına alınması için bulunan çözümleri hala uygulamıyor olmamız.

Refik Durbaş'ın yazdığı, Zülfi Livaneli'nin bestelediği o meşhur türkü, sanki 2012 "ustalık yıllarına" dair bir ağıt olarak, elektrik üretme yolunda ölen işçilerin dillerinden piyasayı baş aktör ilan edenlere soruluyor:

"Elim sanata düşer usta/Dilim küfre, yüreğim acıya/Ölüm hep bana/Bana mı düşer usta?"

ğın şartlarına uygun önlemler alınmama devam edilirse, uygun kamu denetim mekanizmaları kurulmazsa; işçilerin, halkın, çocukların ölmesinin de önüne geçilemez.

Teknolojinin gelişimi ile oluşturduğu riskler arasında önemli bir ilişki olduğu kesin. Bu konuda çalışan halk sağlığı uzmanları değişik yöntemlerle farklı teknolojileri inceleyerek konuyla ilgili bilgileri bilgilendirmekteler. Teknolojinin toplum için oluşturduğu risklerinin kullanım yılları içerisinde yapılan düzenlemelerle azalmasına ilişkin bir örneği geçen sene ülkemize gelen Dr. Devra Davis vermişti. Elektromanyetik alanlar konusunda yayınlarıyla ünlü halk sağlığı Dr. Devra Davis, kendisiyle sınırlı ko-

Enerji politikaları, çevre ve iklime getireceği tahribat düşünülmeden hızlandırılıyor

'Karbon ekonomisi' yıkıyor

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre uç iklim olaylarının tekrarlanması son yıllarda arttı. Bu veriler Samsun'da, ondan önce Çaycuma'da yaşanan felaketlerin fosil yakıtlara dayalı enerji politikalarının sonucu olarak görülüyor. ABD'de yaşanan kuraklık da doğanın hiçbir yerde affetmediğini ortaya koyuyor.

Önder ALGEDİK

Tüketici Der. Fed. İklim ve Enerji Sorumlusu

Kış aylarında Türkiye'nin genelinde yaşanan aşırı kar yağışı, ardından hızlı sıcaklık artışı ile meydana gelen su baskınları, Elazığ ve Doğu Akdeniz'de hortum oluşumları, yaz aylarında dolu... Nisan ayında Çaycuma'da şiddetli yağmur ardından köprü'nün yıkılması ve Samsun gibi pek çok kentte aşırı yağmur ardından oluşan sel felaketi aşırı hava olaylarının, yani iklim değişikliği nedeniyle doğal felaketlerin daha sık ve daha şiddetli yaşanmasının güncel örnekleri. Benzer şekilde 2010 yazında Pakistan'ın beşte birini su altında bırakan sel felaketi, Rusya'da aşırı sıcaklık nedeni ile oluşan orman yangınları ve kuraklık derken, bu yaz için ABD ve Kanada'da sıcaklık rekorları kırılarak yaşanan sert kuraklık, diğer ülkelerdeki belli başlı örnekler.

Bilim söylemişti!

Bilim dünyası, uzun yıllardan beri fosil yakıtlarındaki aşırı kullanımın hızla azaltılmaması durumunda, aşırı iklim olaylarının "daha sık" ve "daha şiddetli" yaşanacağını yaptıkları öngörülerle ortaya koyuyor. En son Kasım ayında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli-IPCC yayınladığı "Aşırı Hava Koşulları Özel Raporu" zaten her 20 yılda bir yaşanan aşırı sıcaklıkların her yıl, her 20 yılda bir yaşanan aşırı yağışların her 5 yılda bir yaşanacağını ifade etmişti.

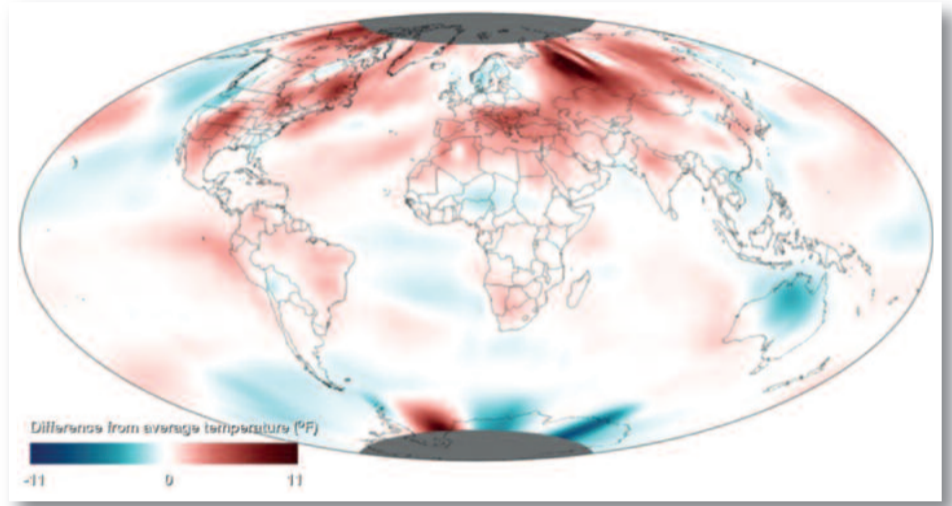
Ancak, bilimin tahmini ne olursa olsun, gelecek için ön gördüğü tahminler, beklenilenden daha çabuk yaşanıyor. Bilim, fosil yakıtlar ile oluşan iklim değişikliği ve sonuçları arasındaki bağlantıyı uzun sürüyor.

Bilimin sesi ne yazık ki politikacılara ulaşmıyor. 1979'dan bu yana iklim de-

ğişikliği zirveleri devam etse de, bir belki iki arpa boyu yol aldık. Çünkü politikacıların bilimin ortaya koyduğu verileri dikkate almakta pek istekli olmadıklarını söyleyebiliriz. Burada, toplumsal bir sese ihtiyacımız olduğu, bu sesi duyurmak konusunda da herkesin bilime destek vermesi gerektiği ortada.

Biz bağlantıyı kuruyor muyuz?

Cumhuriyet Enerji'de Türkiye'nin sera gazları salımlarının ikiye katlandığını ve fosil yakıt kullanımı azaltmazsak aşırı iklim olaylarının olağan hale geldiği bir yaşamla karşılaşacağımızı (Mayıs 2011), Türkiye'nin ihtiyaç için değil, tamamen ekonomik büyüme aracı olarak enerji çılgınlığı politikalarına sahip olduğunu söylerken, bunun hem parasal maliyetinin, hem de iklimsel maliyetinin faturasını bizlerin ödeyeceğini (Ekim 2011) belirtmiştik. Nitekim Türkiye'nin iklim değişikliği konusunda adım atmadığı için enerji verimliliğinde dünyanın gerisinde kaldığını ve enerji çılgınlığını devam ettirmek için verimlilik politikalarının olmadığını (Şubat 2012) ortaya koymuşken Haziran'da Türkiye enerji tüketimi rekorunu kırdı. Ardından lisans almış ve inşaat halindeki projeler ile kurulu gücün neredeyse ikiye katlanarak enerji çılgınlığını EPDK raporlarına dayandırarak "...yeni fosil yakıtlı enerji santrali çalışmaya başladığında enerji sağlamaktan çok iklimi değiştireceği, daha fazla iklim felaketleri yaşamımıza sokacağı kesin." (Nisan 2012) ifadesini kullanmıştık. Türkiye'nin 2010 yılı sera gazı salımlarını bir önceki yıla göre yüzde 8,7 arttırarak toplam artışı yüzde 115'e çıkarmış olduğunu (Haziran 2012)söyledikten sonra ülkenin çeşitli yerlerinden aşırı hava olayları haberleri de gelmeye devam etmişti.

İklim hata affetmiyor

İklim değişikliğini dikkate almayan yöneticiler, her zaman yaptıkları düşük standartlı, yüksek rantlı ve toplumsal faydası olmayan yatırımları, karşı çıkışlara rağmen, şimdiye kadar bir düzeyde idare ettiler. Doğa olayları, bu yatırımları affetmeyen önemli bir role sahipti. Karadeniz otoyolu, ulaşım sağlamak amacıyla değil araba kullanımını özendirilen bir rantı öncelik haline getirdi. Karadeniz zaman zaman yolun bir kısmını yuttu. İklim değişikliği ile şiddetlenen ve sıklaşan felaketler de, artık günümüzde daha fazla geçmiş hataları affetmeyen bir faktör haline geldi.

Bağlantıyı kuramıyorlar

Başbakan, Samsun'daki sel felaketi ardından, 2009'da İstanbul'da yaşanan sel felaketinde olduğu gibi, aynı ifadeyi kullandı ve "500 yılda bir yaşanan felaket" dedi. Bunu söylerken, aslında bir dizi felaketin kendi iktidarı sırasında arttığını, politik bir tercihle, dikkate almadı.

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü'ne taraf olma kararında en başta Başbakan'ın imzası vardı. Bu iki anlaşma, iklim değişikliğinin bilimsel bir gerçeklik olduğunu kabul eden, tehlikeli bir hale gelmemesi için atmosfere sera gazı salımlarının azaltılması gerektiğini kabul eden maddelere sahip. Başbakan, imzaladığı bu iki anlaşmanın içeriği ile Samsun'daki felaketin bağlantısını kurmadı.

Diğer taraftan da Türkiye 2010 yılı itibarıyla iklim değişikliğine yol açan sera gazlarını yüzde 115 arttırdığına dair raporu yayınladı. Kamu kuruluşu olan Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü raporunda Türkiye'de zarar yapan uç (ekstrem) hava olayları sayısında 2001-2010 yılları arasında artış olduğunu ortaya koyuyordu. Kendine bağlı bakanlıklar tarafından hazırlanan bu raporlar ile fosil yakıt merkezli politikaları ortaya koyarken, sonucunda aşırı hava olaylarının arttığının da verisini verdi.

Ortada tek gerçeklik varsa, o da başbakanın iklim değişikliği ile kendi fosil yakıt politikaları arasında bağı kurmak istemediği. Ancak, bu bağlantıyı diğer partiler de kurmadı. Hiç bir parti ülkemizde iklim de-

ğişikliği ve sonucunda ortaya çıkan aşırı hava olaylarının bağlantısına dair tek bir cümle etmedi.

Doğa tek suçlu mu?

Aşırı yağışlar, seller, su baskınları, sıcak hava dalgaları, kuraklık gibi doğa olayları doğal iklim değişikliği içinde hep yaşanıyordu. Bugünle olan tek farkı ise insan kaynaklı iklim değişikliği ile daha sık ve daha şiddetli yaşanıyor olması. Doğa olayları, atmosferdeki sera gazları yoğunluğunun artması ve 350 ppm olan güvenli eşiği geçtikçe daha tehlikeli sonuçları karşımıza çıkartıyor. Bugün atmosferdeki karbondioksit yoğunluğu 396 ppm seviyesinde.

Türkiye iklimi değiştiren ser gazlarını arttırırken olası sonuçlarına karşı hiçbir adım atmadığı gibi, eskiden de riskli olan düşük standartlı yatırımlara devam etti. Burada doğayı suçlu görmek, yapılan kömür-doğalgaz santrali, şehiriçi otoyolları, 3. Köprü planlarını ve duble yolları aklamaktan başka birşey değil.

Felaket her yerde

2010 yılı, 20. yüzyıl ortalaması olan 13,9°C'nin 0,62°C daha üstünde bir ortalama ile küresel düzeyde en sıcak yıl oldu. Türkiye'nin 2010 yılı ortalama sıcaklığı 15,20°C ile 1971-2000 normali olan 12,81°C'nin 2,39°C üzerinde gerçekleşti. Yani hem Türkiye, hem gezegen küresel ısınmadan nasibini aldı.

2011'de Tayland'da seller ülkenin milli gelirinin (GSYİH) yüzde 18'ini götürürken, 2012'de Kuzey Amerika tarihinin en sıcak ilkbaharını yaşadı. Şimdi de ABD kuraklık ve orman yangınları ile boğuşuyor. Pek çok aşırı hava olayı ülkelerin temel tartışma ve politika konusu artık. Kısaca hem Erdoğan, hem Obama ve diğerleri için "500 yılda bir" yaşanan aşırı hava olayları ile sık sık karşılaşıyorlar. Politikacılar yarattıkları karbon ekonomisi ve iklim değişikliği yüzünden ciddi eleştirilere maruz kalırken, Türkiye bu bağlantıyı kuramadığı için 2012 yılını kömür yılı ilan etti.

Politikacılar ne yazık ki fosil yakıt kullanımı ve iklim felaketleri arasındaki bağlantıyı kuramıyor. Peki ya siz?

Dünya tekeli Eti Maden'in elden çıkarılması süreci başladı

Satışta sıra Bor'a da geldi

Eti Maden, dünyanın bor tekeli konumunda. Uzun yıllar kurum üzerinde çeşitli söylentiler dolaştı. Türkiye'deki tüm Bor madenlerini 1978'den bu yana işleten kurum için 1990'ların sonu 2000'lerin başında özelleştirme söylentileri çıktı, sonra geri adım atıldı. Yapılan yatırımlarla Eti Maden, sürekli hazineye katkısını her yıl artırıyor. Son olarak en çok ihracat yapan 6. kurum konumuna geldi.

Dünya bor rezervlerinin yüzde 72'sini bünyesinde barındıran kurum için özelleştirme iddiaları Başbakanlık'a sunulan tasarı ile somutlaşmış durumda. 30 yılda biriktirilen deneyimler, devasa kurum, hiçbir sorun yaşanmazken 'pazarda daralma yaşanmaması' gerekçesiyle hizmet alımına yönlendirilmek isteniyor. Bu girişimin Eti Maden'in özelleştirilmesi ve ulus ötesi tekellerin eline geçmesinin başlangıcı olarak değerlendiriliyor. Hiçbir eskikliği olmayan, her geçen yıl ilerleyen kuruma müdahale edilmemeli.

Mehmet BESLEME

Kımya Mühendisleri Odası Başkanı

AKP Hükümeti, Türkiye'nin en önemli ve stratejik varlığı bor madenlerinin özel sektör tarafından işletilmesinin önünü açacak bir girişimde bulunarak, dünyanın en büyük üreticisi konumunda olduğumuz bor madenlerini, yerli ve yabancı sermayenin kullanımına sunmaya hazırlanıyor.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na hazırlanan yasa tasarısı, Bakanlar Kurulu tarafından imzalanarak 5 Mart 2012 tarihinde Başbakanlığa iletilmişti.

"Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" Başbakan'ın imzasıyla 20 Mart 2012 tarihinde TBMM'ye gönderilmişti. TBMM Enerji, Sanayi, Ticaret Komisyonu'nda 14 Haziran 2012 tarihinde görüşülen tasarı ayrıntıları için kurulan alt komisyona havale edilmiştir.

Tasarı ile mevcut 2840 sayılı Bor Kanunu'nun 2. Maddesi'ne "**Bu madenlerin**

üretilmesi ve zenginleştirilmesi, teknik, ticari ve ekonomik sebeplerle ürünün mülkiyeti ruhsat sahibinde kalmak üzere 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde ihale edilmek suretiyle üçüncü şahıslara gördürülebilir. Ancak üçüncü şahıslara gördürülecek işlerin ihale süresinin üç yıldan fazla olması durumunda konuya ilişkin talepler Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır" fıkrası eklenmek istenmektedir.

İstenen yasa değişikliğiyle bor üretiminin özel sektöre yapılmasının önünde hiçbir engel kalmayacaktır. Bu değişiklik bir anlamıyla farklı bir özelleştirme modelidir ve baştan beri bor madenlerini isteyen çevrelerin talebi ile örtüşmektedir. Tasarı kabul edildiğinde, yıllardır yapılamayan "**borların özelleştirilmesi**" başarılmış olacaktır.

500'ü aşkın kullanım alanı

Bor mineralleri; son derece özel kimyasal yapıları nedeniyle, büyük çoğunluğu alternatifsiz olmak üzere, 500'ü aşkın kullanım alanında hammadde, rafine ürün ve nihai ürün şeklinde kullanılmaktadır. Cam, seramik, nükleer, uzay ve havacılık, elektrik-elektronik, bilgisayar, inşaatçimento, metalürji, enerji, ulaşım, tekstil, ilaç ve kozmetik, kimya, deterjan, tarım, kâğıt, kauçuk başta olmak üzere birçok farklı sanayi kolunda kullanılan bor ürünleri, hem ekonomik hem de stratejik açıdan son derece önemli bir yere sahiptir.

Bor mineralleri eklendikleri malzemelerin katma değerlerini olağanüstü yükseltmekte, bu nedenle kimilerince sanayinin tuzu olarak adlandırılmaktadır.

Dünyanın gözü Türkiye'de

Türkiye'nin ekonomik olarak işletilebilecek bor madeni rezervleri tüm dünya rezervlerinin yüzde 72'sidir. Dünyada

verili üretim ve tüketim seviyeleri baz alındığında, bor rezervlerinin 700 yıl yetecek düzeyde olduğu söylenmektedir. Ancak, bor mineralleri ve ürünlerinin endüstride kullanımının giderek yaygınlaşmakta olduğu düşünüldüğünde yeterli rezervlerin azalacağı beklenmelidir.

Türkiye dışında özellikle ABD başta olmak üzere dünyada ulaşılması kolay olan bor rezervleri tükenmektedir. Kimi kaynaklara göre; "**Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün en büyük rakibi olan Rio Tinto'nun Kuzey Amerika'da bulunan rezervleri tükenmek üzeredir.**"

Türkiye sadece rezerv açısından değil, bor üretim kapasitelerine göre de dünya birincisidir! Türkiye'nin bor üretiminde kurulu kapasitesi, 2010 yılında 1 milyon 785 bin ton ile dünya kapasitesinin yüzde 36,8'ini oluşturmaktadır. Türkiye'yi 1 milyon 560 bin ton üretim kapasitesi (yüzde 32,1) ile ABD ve 196 bin ton (yüzde 4) ile Arjantin takip etmektedir.

Özellikle dünya fiberglass üretiminin önemli bir miktarının gerçekleştirildiği Uzakdoğu ülkelerinde hammadde olarak Türkiye'de üretilen (dünyada cevher olarak başka bir alternatif olmayan) öğütülmüş kolemanit, yani kalsiyum borat minerali kullanılmaktadır.

Yatırımcı, karlı ve deneyimli

Mevcut 2840 sayılı Yasa doğrultusunda bor madenlerinin devletçe işletilmeye başlanması ile birlikte bor madenlerinin işletilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla çok önemli adımlar atılmıştır.

Bor rezervlerini 1978 yılından bu yana kamu adına işletmekte olan Eti Maden; bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar ile Türkiye'nin bor teknolojisinin kurulması için gerekli mühendislik deneyimi ve tesislerin işletilmesi için gerekli üretim deneyimi açısından en iyi kadro-

Ülkeler	Kurulu Üretim Kapasitesi (Bin Ton)	Dağılım (% pay)
Türkiye	1.785	36,8
ABD	1.560	32,1
Arjantin	196	4
Bolivya	78	1,6
Peru	75	1,5
Şili	415	8,5
Çin	545	11,2
Rusya	151	3,1
Hindistan	48	1
Dünya Toplamı	4.853	100

Kaynak: 2010 yılı Bor Sektör Raporu, Eti Maden 2010

ya sahiptir. Dünyadaki en büyük bor üreticisi ve en güvenilir bor ürünleri sağlayıcısıdır, bugün itibarıyla yüzde 40 pazar payıyla Dünya bor pazarı lideridir. Eti Maden'in bu konuma gelmesi 30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiştir. Bu süre içinde herhangi bir kurum ya da kuruluşun işletme, mühendislik, pazarlama, finans desteğine ihtiyaç duyulmamış ve tüm gelişme kurumun kendi olanakları ile sağlanmıştır.

Eti Maden, bor ürünlerinin ekonomik değeri yönünden oldukça karlı ve katma değeri yüksek bir faaliyet sürdürmektedir. 2011 yılında brüt karını yüzde 68 oranında artırarak 291 milyon dolardan, 487 milyon dolara çıkarmıştır.

Satış karlılığı oranı (satışlar/kar) 2010 yılında yüzde 45 iken, 2011 yılında yüzde 57.2'ye yükselmiştir.

Eti Maden'in Hazine'ye ödediği temettü 2010 yılında 316.3 milyon TL düzeyinden, yüzde 65 artışla 2011 yılında 520 milyon TL'ye çıkmıştır. Hazine'ye aktarılan kaynak dolar bazında 210 milyondan, 2011 yılında 301 milyon dolara yükselmiştir.

Eti Maden, Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre 2010 yılında en karlı 2. ihracatçı kuruluş durumundadır. İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması (2010 yılı)" verilerine göre Türkiye'de en karlı 6. şirket konumundadır.

Dünyanın en büyük ve en kaliteli bor rezervlerini işleten kamu kuruluşu Eti Maden, bor ürünlerinde dünyada pazar payını artırmak, talebi yoğun ve yüksek katma değerli ürünlere yönelmek için hem üretim proseslerinde teknoloji düzeyini arttırmaya, hem de üretim kapasitesini genişletmeye çalışmaktadır.

Bu doğrultuda, 2002-2010 yılında 18 ayrı yatırım projesini hizmete açmıştır. 2011

yılında ise 120 bin ton/yıl kapasiteli II. Emet Borik Asit Tesisi ve 240 bin ton/yıl kapasiteli IV. Boraks Pentahidrat Tesisi devreye alınmıştır.

Eti Maden dünyada borik asit ve boraks pentahidrat ürünlerinde talebin artacağı öngörüsüyle, 50 bin ton/yıl kapasiteli Çok Amaçlı Borik Asit Tesisi/Emet Projesi'ni ve yine 500 bin ton/yıl kapasiteli V. Pentahidrat Tesisi/Kırka Projesi'ni 2012 yılı Yatırım Programı'na almıştır. Bu projelerin 2013 ve 2015 yılı sonuna kadar bitirilmesi hedeflenmektedir.

Bandırma'da ise Boraks Fabrikası'nın modernizasyonu için 2012 yılında 7.3 milyon dolarlık bir yatırım yapılmıştır. Yine Bandırma Bor ve Asit Fabrikaları İşletme Müdürlüğü bünyesindeki Bor Oksit Üretim Tesisi'nin 11.8 milyon dolar yatırımla III. Ünitesi 2012 yılı sonunda devreye alınacaktır.

Bu yıl tamamlanacak modernizasyon yatırımlarından bir diğeri ise Bor Asit Fabrikası'na yönelik 24.5 milyon dolarlık yatırımdır. Bandırma'da yakıt pillerinde kullanılan Sodyum Bor Hidrür üretimine ise Ağustos 2013'te geçilmesi planlanmaktadır.

Değişiklik gerekçesi geçersiz

Yapılmak istenen düzenlemede; bor madenlerinin üretimi ve zenginleştirilmesinin, "teknik, ticari ve ekonomik" sebeplerle, "ürünün mülkiyeti teşekkülde kalmak üzere ihale yoluyla üçüncü şahıslara gördürülebilir..." denilmektedir. Tasarının genel gerekçesinde "...Temel faaliyet alanı olan üretim aşamasında günün teknolojisine uygun(?) üretim yöntem ve şekillerini kullanmak ya da ekonomik fayda sağlamak suretiyle kanun kapsamındaki madenlerden beklenen gelir(?) sağlanmış olacaktır. Böylece özellikle bor madeninde pazar payının azalması riski ortadan kalkacaktır..." ifadesi yer almaktadır. Oysa bor madenlerinin üretim ve zenginleştirilmesinde halen hiçbir teknik eksiklik yoktur ve herhangi bir destek

Eti Maden

Bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar ile Türkiye'nin bor teknolojisi konusundaki en deneyimli kadrosunu bünyesinde bulundurmaktadır.

Bor tesislerinin kurulması için gerekli mühendislik deneyimi ve tesislerin işletilmesi için gerekli üretim deneyimi açısından en iyi kadroya sahiptir.

Dünyadaki en büyük bor üreticisi ve en güvenilir bor ürünleri sağlayıcısıdır.

Son 5 yıldan bu yana yüzde 40'a yakın pazar payıyla Dünya bor pazarı lideridir.

Eti Maden'in bu konuma gelmesi sadece 30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiştir. Bu süre içinde herhangi bir kurum ya da kuruluşun işletme, mühendislik, pazarlama, finans desteğine ihtiyaç duyulmamış ve tüm gelişme kurumun kendi olanakları ile sağlanmıştır.

Rezervlerin işletilmesinden maksimum fayda sağlanmaktadır ve dünya pazarının en büyük payı Eti Maden'e aittir.

ihtiyacı söz konusu değildir. Bugün gelen üretim kapasitesi, kurulan tesislerin mühendislik ve teknik yeterlilik durumu üst düzeydedir. Bu düzeye, yıllardan beri Eti Maden bünyesinde çalışanlarının geliştirdiği bilgi birikimi ile ulaşılmıştır. Üretim prosesi tüm dünyada uygulanan sestir. Kullanılan tüm ekipmanlar da amaca en uygun ekipmanlar olarak seçilmiş ve imal edilmişlerdir.

Kanunun gerekçesinde ve daha sonra yapılan açıklamalarda belirtildiği gibi, borun yüksek teknoloji ile buluşması için de Eti Maden'in teknik desteğe ihtiyacı yoktur. Yüksek teknoloji ile kastedilen bazı özel bor ürünlerinin üretimine zaten Türkiye'de ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu ürünler genellikle üreticileri tarafından tüketilen ve ticareti yapılmayan ürünlerdir. Kaldı ki, 2003 yılında kurulmuş olan Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü desteklenmekte olduğu projeler ile bu alanda da çeşitli projeler sonuçlandırmış ve patent başvuruları yapma noktasına gelmiştir. Ticari potansiyeli olan özel bor ürünleri Eti

Maden tarafından kendi araştırma olanakları çerçevesinde geliştirilmekte ve ticari boyutta üretilmektedir. Üretimine başlanmış olan Eidot-67, üretimi planlanmakta olan çinko borat ve yatırım çalışmaları başlamış olan sodyum bor hidrür buna en güzel örneklerdir.

Eti Maden'in ticari ve ekonomik açıdan da tesislerinin ya da rezervlerinin başka kuruluşlarca işletilmesine ihtiyacı yoktur. Bugüne kadar yapıla geldiği gibi, Eti Maden tüm yatırımlarını kendi kaynakları ile gerçekleştirmektedir.

Eti Maden dünya pazarında birinci sırada yer alırken, bunu kendi pazarlama stratejisi, kendi olanakları ve kendi çalışanları ile birlikte gerçekleştirmiştir. Bu konuda Eti Maden'den daha geniş bilgi birikimi ve olanaklara sahip başka bir kurum ya da oluşumun olması söz konusu değildir.

Bütün bunlara dayanarak söylenebilir ki, yapılmak istenen; uzun vadeli hizmet alımları adı altında ve aslında Eti Maden'den daha birikimli ve ekonomik olanaklara sahip olmayan kuruluşlar aracılığı ile özelleştirmenin önünü açmaktır.

Özet olarak; söz konusu yasa değişikliği ülkemizde küreselleşme ve liberalleşme rüzgarları altında özelleştirilmemiş tek alan olan bor madenlerimizin ulus ötesi tekelere devredilmesi sonucunu doğuracaktır. Hizmet alımı adı altındaki özelleştirilmeden derhal vazgeçilmelidir. Türkiye lehine iş yapılmak isteniyorsa tasarı geri çekilmelidir. Kamuoyu, ilgili bakanlıklar tarafından bor madeni ve bor ürünleri konusunda Türkiye'nin üretim kapasitesi ve teknolojisi hakkında doğru şekilde bilgilendirilmelidir. Dünyada bor rafinasyonunda ve pazarlamasında lider kuruluş olan Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları 2840 sayılı Kanun çerçevesinde devam etmelidir.

Çalışmaların sağlam temeller üzerinde devam edebilmesi için Türkiye, elde ettiği bor tecrübesini, ürün çeşitliliğini, üretim kalitesini, alanındaki bütün çalışanları ile daha da ileri götürerek uç ürün pazarındaki payını arttırmalıdır. Nihai ürün pazarı birincil hedef olarak belirlenip araştırma ve geliştirme çalışmaları hızlandırılmalı, birçok ürünün hammaddesini oluşturan bor ürünlerinin kullanıldığı sanayi alanlarının geliştirilmesi özendirilmelidir.

